

Er was daar een tolk ook, uit Babel,
die stomverbaasd dacht: 'Formidabel!
't Is net als bij ons,
maar dan andersom!
EensGeestes, echt heel memorabel!'

Kees van Egmond

Volgende week uw limerick over de
actualiteit op deze plek?
Mail naar zoz@nd.nl of fax: 0342 - 411611

door Hilbrand Rozema

Kerkdiensten zijn niet alleen
verrijkend. Ze kunnen ook stress
oproepen, al was het maar door-
dat er zoveel mensen bij elkaar
zijn. Gaat er van de kerkdienst
een sociale druk uit die miskend
wordt, omdat de gemeentelijke
samenkomst immers vooral
'mooi' moet zijn? Wat doe je, als
de kerkgang spannend is en de
zondag een dag waar je tegenop
ziet?

Een rondgang langs diverse christe-
nen levert tal van lastige zondagmo-
menten op. De wens dat het in de
kerk altijd veilig moet zijn, botst op
de werkelijkheid. En hoe idealistischer de
kerk, hoe groter de botsing. En ook: hoe
burgerlijker de kerk, hoe groter de botsing.
Tegelijk weet iedereen waar het heen moet:
meer ontspanning. „De kerk mag van mij
best meer ont-stropdassen, net als wijlen
prins Claus.”
Een dertiger, vurig christen, zegt: „Die
spanning herken ik heel erg. Het speelde
mee in mijn afweging om niet meer naar
een kerk te gaan. Ik heb een periode lang
haar gehad. Dat is raar in een burgerlijke,
orthodox-gereformeerde kerk. Bij een tele-
visiedienst waarin ik in beeld kwam, merkte
een kind zelfs op: kijk papa, er zit ook
een zwerver in de kerk! Lief, maar schok-
kend. Want ik was gewoon de enige met
lang haar. Ik heb me in de kerk elke zondag
raar gevoeld. Als figuur zonder kinderen, als
'kunstenaar', als iemand die 'harde muziek
draait.'” Zijn verhaal is wellicht niet repre-
sentatief, maar licht wel een tipje op van de
sociale druk die uitgaat van een gemeen-
schap met een groepscode.
Een twintiger (vrouw, opgegroeid in de Ge-
reformeerde Gemeenten) zegt niet zonder
humor: „Het massale van die traditionele
kerkdiensten is meer geschikt voor grofbes-
naarden... of voor de eensnarigen!” In een
kerk hangt volgens haar al gauw een sfeer
waarin bepaalde emoties 'gevoeld moeten
worden'. Een emotionele druk.
Bij de diensten van Stroom Amsterdam,
waar de vrijgemaakt-gereformeerde ds.
Rommelt Meijer voorgaat, wordt dat bestre-
den. Ze worden gehouden in een oude Am-
sterdamse bioscoop. Meijer herkent de
spanning helemaal. Hij onderscheidt gees-
telijke druk, normatieve druk en onveilig-
heid. Het eerste slaat op te hoge idealen.
„Mensen kunnen aanlopen tegen een plaat-
je van de 'echte christen' waarin ze zich niet
herkennen. Geestelijke uitingen, bijzondere
gaven van de Geest, geloofslijdschap...
Wat moet je ermee, als je steeds maar hoort
dat dát het ultieme is?” Over normatieve
druk: „Ik spreek velen die bang zijn voor
veroordeeling, onbegrip, afwijzing. Ze voelen
zich 'minder goed gelovig' maar houden
zich stil.”

**DE KUDDE DRUKT OP
ZICH EEN IDEEAAL UIT**
Aan de architectuur van 'zijn' kerk kan de
onveiligheid niet liggen, weet ds. Menko
Biewenga (Enschede). „Wij hebben hier een
on-Nederlands-gereformeerd kerkgebouw.
Het is namelijk best sfeervol. Met gebrand-
schilderde ramen!” Waar ligt het dan wel
aan? Hij neemt waar dat moeten voldoen
aan een (al of niet vermeende) groepsnorm
spanning oproept tussen ideaal en werke-
lijkheid. Daarnaast wijst hij erop dat je „het
kerkelijk leven niet kunt schikken als een
cirkel met een vast middelpunt, waarbij ie-
dereen voldoet aan hetzelfde gedragspa-
troom”.
De kerk is bij uitstek de plek waar je opge-
scheept zit met allerlei soorten mensen. Die
kudde drukt op zich een ideaal uit. Alleen al
omdat ze bestaat. „Heerlijk, al die gekke
mensen bij elkaar”, verzuchten sommigen.
Het is denkbaar dat het in kerken van gere-
formeerde signatuur meer in de lucht zit
dat de eredienst perfect moet zijn. Daar
vindt vanouds immers het verbondsge-
sprek, de ontmoeting met God plaats. Ver-
gelijk het met de strikte eisen aan de ere-
dienst in de tempel, in het Oude Testament.
Er mocht geen spatje bloed verkeerd vallen.
De Bijbel heeft oog voor onzekere mensen:
in 1 Thessalonicenzen 5:14 vraagt Paulus

FOTO NEDERLANDS DAGBLAD/JACO KLAMER

Als de kerkgang spannend is

**IN JE ONDERBROEK
DE KERK IN - ANGST
VOOR ONTMASKERING
IS EEN BEKEND THEMA
IN DROMEN
VAN CHRISTENEN**

WEINIG PLEK IN DE KERK VOOR HET LIJDEN IN DE WERELD

„Timo”, dertiger, liep aan tegen geestelijke
druk. Hij en zijn echtgenote waren actief lid
van een evangelische gemeente. Maar de
woorden klonken hem steeds schriller,
hoogdravender in de oren. „In evangelische
kring zie ik vaak dat mensen zich buiten-
staander voelen, omdat er te weinig plek is
voor het lijden in de wereld. Soms dacht ik:
we bouwen hier een sprookjespaleis samen,
van woorden. De pijn van het leven werd
gladgestreken. 'Ik heb een groot geloof in
God', zei iemand ooit, 'maar een klein ge-
loof in wat mensen over Hem kunnen zeg-
gen'. Dat spreekt mij nu sterk aan.”
Victor van Heusden is directeur van retrai-
tecentrum De Spil in Giessenburg. Hij krijgt
veel mensen over de vloer die erg blij zijn
dat ze even in een andere omgeving geeste-
lijk kunnen opladen. Van Heusden is soms

gast in het EO-programma van Menno Hel-
mus. Zij beantwoorden dan vragen van tv-
kijkers in het holst van de nacht. „Als de
kerkdienst niet met jouw leven samenvalt,
brengt dat spanning mee”, zegt Van Heus-
den. „Als de dominee maar staat te oreren.
Zaken aanroert, die misschien best belang-
rijk zijn maar waar je op dat moment totaal
geen behoefte aan hebt. Laten we samen op
zoek gaan naar vormen die beklijven. Die
ons leven aanspreken, gelovig en recht-
doend aan de wijze waarop wij, zoekend,
Hem eren. Denk aan de psalmen, waarin
God steeds in oprechtheid wordt gezocht en
(vaak) wordt gevonden. Alles wat we onder-
drukken, missen we in onze vitaliteit en
onze zoektocht naar Hem.”

Met een beetje humor gaat dat beter, denkt
hij. Dat houdt de kerk in balans. „Humor
gaat terug naar humus, stof. De gedachte
dat wij zo sterfelijk en beperkt zijn, mag een
glimlach om je mond brengen. Wat maken
we ons druk. Kijk naar de vogeltjes, de
bloempjes! Zo relativeerde onze Grootste
Vriend al, lange tijd geleden.”

Ook Kees Roest, psycholoog bij Eleos, denkt
dat humor een goed idee is als het gaat om
angst en onveiligheid in de kerk. „De kerk-
dienst is nu eenmaal de ultieme sociale si-
tuatie. Vrijwel alle mensen kennen angst
voor een negatief oordeel. Die angst kan in
kerkdiensten opgeschoefd raken. Daar zit-
ten immers een paar honderd mensen, op
hun paasbest, in een situatie die al bol staat
van waarden en normen. Angst voor ont-
maskering is een bekend thema in dromen
van christenen. Dan droom je bijvoorbeeld
dat je in je onderbroek de kerkdienst in
loopt.”
Vaste patronen doorbreken werkt bevrij-
dend, weet Roest. Hij kerkt zelf bij de Gere-
formeerde Gemeente in Zeist. „Die heeft
een strakke liturgie. Sinds kort hebben we
een vaste bezoeker die uit een heel andere
traditie komt. Hij doorbreekt onze patro-
nen; heeft een waterfles in zijn heupgordel,
klokt dat water lekker naar binnen tijdens
de dienst, groet mensen, doet uitspraken
die niet binnen het kader passen. Je merkt

dat men dat ontspannend vindt, het breekt
de code.”
En er is ook goed nieuws: onveiligheid kan
wel degelijk veranderen in nieuwe veilig-
heid. „Ik spreek vaak jongeren tussen de 25
en 30 jaar die zeggen: hier mag ik vragen
stellen”, aldus Rommelt Meijer in Amster-
dam. „Een reactie was: 'Wat mij het meest
raakt, is dat de mensen zo eerlijk zijn.' Toen
ik doorvroeg, kwam dit naar voren: 'Ik ont-
moet hier mensen die hier zijn, omdat ze
dat zelf willen. Ze zijn echt, ze zijn zichzelf.
En ze vertellen eerlijk wat hun trof en waar
ze hun vragen bij hebben. Niemand zit hier
omdat het zo hoort of moet.'”
Dit alles raakt aan echtheid, authenticiteit,
openheid en acceptatie van het feit dat die
ander er op een andere manier in kan zitten
dan jij. „Het treft mij dat jonge mensen met
een kerkelijke achtergrond – soms na jaren
van kerkverlating – aangeven dat hun de
eerlijkheid zo aansprak. Ze voelen zich niet
veroordeeld.”
Het blijkt dus cruciaal te zijn dat veiligheid
ook werkelijk veilig is. „Je weet nooit welke
vraag er komt. Niets mooier dan die liefde
te geven die openstaat voor elke vraag, van-
uit elk mogelijk perspectief. Jezus stond
juist daarom bekend. Mensen die Hem volg-
den wisten soms amper wie Hij was. Toch
volgden ze Hem, omdat ze voelden dat Hij
mensen liefde gaf en een veiligheid die ze
nergens anders vonden.”

**MERKWAARDIG
KERKBRANDEN**

**FORS DOKKEN
AUTO IN DE STAD**

**CORNELIS LELY
VROME VECHTER**

EINDREDACTIE HUGO DE BRUIJNE
VORMGEVING REINER S. DORCELO
JAN BOS EN
LIENEKE EFTING

Hoe emotioneel ook, het zegt niets over een opwekking

Dr. W. van Vlastuin over geestelijke bloei na een kerkelijke breuk

door Hugo de Bruijne

Ondanks gevoelens van pijn en verdriet over de breuk met de hersteld-hervormden, is als bijkomend effect in sommige gemeenten binnen de Gereformeerde Bond sinds de breuk sprake van een „opbloeiend geestelijk leven”. Dat neemt de scheidend voorzitter van de bond, ds. G.D. Kamphuis, waar. Dr. W. van Vlastuin is hersteld-hervormd predikant in Katwijk. Hij heeft studie gemaakt van opwekkingen en is gepromoveerd op de Amerikaanse opwekkingstheoloog Jonathan Edwards. Ziet hij wat Kamphuis ziet?

Herkent u wat Kamphuis zegt?
„Herkenning vind ik een groot woord, juist omdat ik vanaf de andere zijde de dingen waarneem. Ik waag me niet aan het waarheidsgehalte van de waarnemingen van Kamphuis. In het algemeen is het mogelijk dat ontwakend geestelijk leven wordt onderdrukt, maar ook dat het verkeerd wordt geleid. Dingen kunnen voor geestelijk worden gehouden die het niet zijn. Zowel individuen als gemeenschappen kunnen last hebben van religieuze emotie zonder dat het geestelijk leven is.”

U behoort tot de hersteld-hervormden; had u niet veel eerder moeten vertrekken om zo'n opbloei mogelijk te maken?
„Ik werd deze week in eerste instantie door christelijke gereformeerde broeders op de Theologische Universiteit in Apeldoorn attent gemaakt op de uitspraken en zij verbaasden zich erover. 'Liever kwijt dan rijk', die suggestie hoorden zij erin. De kwalificatie is trouwens niet nieuw. Het verdwijnen van de hersteld-hervormden is ook al eens aangeduid als noodzakelijk in het kader van „achterstallig onderhoud”. Zulke dingen raken ons, alsof het maar goed is dat die herstelden geen domper meer kunnen zetten op het geestelijke leven. Ik begrijp Kamphuis niet. Als je het hem zou vragen, was hij liever met alles erop en eraan Nederlands-hervormd gebleven dan opgegaan in de Protestantse Kerk in Nederland. Hij omschreef de positie van de Gereformeerde Bond immers als Babylonische ballingschap?”

Kerkelijke strijd werkt verlamdend; als een groep gaat kan dat ook opluchting geven.
„Dat geldt misschien in algemene zin, sociologisch en psychologisch. En natuurlijk is er met de komst van de Protestantse Kerk in Nederland op 1 mei 2004 spanning doorbroken. Juist door het geding om de waarheid is er een intensivering van het geestelijk leven in de Hersteld-Hervormde Kerk. Soms neem ik in mijn eigen kring ook triomfalisme waar dat niet goed is, alsof we het lek boven water hebben en we nu verder kunnen. Maar ik voel nog verslagenheid. Meer dan ooit ervaar ik hoe ingrijpend het is geweest, een definitief afscheid van de gereformeerde identiteit van de Nederlandse volkskerk. Dat is een enorme breuk in de geschiedenis. De oude kerk is niet meer. Want de grondslag van de PKN is niet meer gereformeerd te noemen. Het is de triomf van het liberale denken. Als dr. Bas Plaisier, scriba van de PKN, een museum wil oprichten voor de vroege calvinisten in ons land, dan betekent het dus ook dat hij er afstand van heeft genomen: voortaan figureren ze als museumstukken. En de moet-kunnen-geluiden over het homohuwelijk komen toch ook uit de PKN-gelederen?”

Hoe onderscheidt u kale religieuze emotie van geestelijke diepgang?
„Daarover is al eeuwen nagedacht. Het is belangrijk de heiligheid van God en je eigen onheiligheid tegenover Hem te ervaren. En je moet gehoorzaam zijn aan het Woord van God. Van de mensen die met 'Hosanna' Jezus binnenhaalden, bleek een week later dat ze ook konden roepen: 'Kruisigt Hem'. Daaruit blijkt dat degenen die 'Hosanna' riepen geen kinderen van God waren. En degenen die na de doortocht door de Schelfzee het lied van Mozes meezongen, werden kort daarna opstandig. Persoonlijk moeten we beseffen dat ons hart arglistig is. Alleen Gods Woord en Geest leren ons de waarheid. Dat besef maakt nederig.”

Bezwaarden houden gemeenten vaak in een houdgreep. Elke beweging wordt bestreden.
„Bezwaarden en bezwaarden zijn twee. Wat wordt bestreden? Bij de vorming van de PKN ging het om verandering van de beliden waarheid. Dan is voor ons heel fundamenteel: 'Bewaar het pand u toevertrouwd.'”

Kan een bezwaarde per definitie zijn eigen standpunt niet relativeren?
„Ik zou inderdaad mijn opvatting over wat er is gebeurd niet snel relativeren, maar ik wil ook oppassen voor verabsolutering. En ik erken dat in kerkelijke conflicten zoveel psychologische processen meespelen, dat al gauw een gesprek tussen doven ontstaat.”

Sommigen nemen in de PKN nieuw geloofselan waar. U ook?
„Ik zie meer een evangelisering dan een terugkeer naar het gereformeerd belijden. Het ongetemperde vrijzinnige denken gaat er inderdaad wel van af. Toch is er meer verloren gegaan dan er aan winst te noteren is. Het is maar welk vertrekpunt je kiest: als de Rooms-Katholieke Kerk de Augsburgse confessie zou aanvaarden, zou dat winst zijn, zou een gereformeerde kerk dat doen, dan beschouw ik dat als verlies.”

Welke scheuringen in de kerkgeschiedenis hadden nooit mogen plaatsvinden?
„De Afscheiding en de Doleantie in de negentiende eeuw. Er was immers nog gereformeerd belijden in de Nederlandse Hervormde Kerk, al stond dat onder druk. Ik erken wel dat Hendrik de Cock en de zijnen vreselijk zijn behandeld. Mijn gemeente in Opheusden heeft destijds nog bepleit daarover schuld te belijden, maar dat is nooit overgenomen. Je ziet meermalen gebeuren dat kerkelijke breuken bij een van de partijen tot verder verval leiden. Maar het omgekeerde kan ook. Zo is er geen garantie dat de hersteld-

SOMS NEEM IK IN MIJN EIGEN KRING OOK TRIOMFALISME WAAR DAT NIET GOED IS

hervormden bij het Woord van God blijven, net zomin als je een reformatie in de PKN kunt verwachten.”

Wie opbloei waarneemt, wekt hoop op een opwekking.
„Een opwekking leidt tot opbloei van geestelijk leven zonder dat elke opbloei een opwekking is. Want een opwekking heeft iets krachtigs, iets blijvends. Er kan veel bloesem aan de boom zijn, zonder dat alle bloesem vrucht geeft. En vruchten zie je ook niet binnen een dag verschijnen. Dus: hoe emotioneel mensen ook zijn, het is geen bevestiging voor of tegen een opwekking. Van Jonathan Edwards kun je leren dat een opwekking ons laat zien wat bij God mogelijk is. Een situatie is nooit zo donker dat God er geen opleving in zou kunnen brengen. Dat houdt mij in Nederland bezig. De vorming van de PKN ervaar ik als een heel diepe breuk in de geschiedenis van Nederland. Ik bid elke dag voor ons volk. Ik heb hoop, ergens diep in mijn hart heb ik een verwachting van God op dit punt.”

Maakt dit alles u behoedzaam in uw eigen oordelen?
„Vruchten zien is heel lastig. Ik heb hoge geestelijke verwachtingen van mensen gekoesterd die mij toch tegenvielen en andersom. Ik houd er dus persoonlijk rekening mee dat ik mij kan vergissen. Daarom wil ik ruim zijn voor de ander en nauw voor mijzelf. Maar met relativeren van overtuigingen ligt dat anders, we moeten blijven bij wat ons is toevertrouwd.”

Niet zelden onderschrijven beide partijen in kerkelijke conflicten dat zonder dat het tot aanvaarding leidt. Denkt u niet een beetje minimaal?
„Ik zou het meer typeren als voorzichtigheid. Ik wil niet bij voorbaat niets goeds zien bij de ander. En als ik zijn opvatting bestrijd, blijft er respect voor de persoon. Als ik werkelijk heel nauw van ingewanden was, had ik niet allerlei ontmoetingen buiten de Hersteld Hervormde Kerk.”

Van metaal naar pastorie

Dr. W. van Vlastuin (1963) is de oudste van elf kinderen uit een gezin waarvan de vader een eigen metaalbedrijf had. Hij volgde de reformatorisch onderwijs in Scherpenzeel en Amersfoort, studeerde Natuurkunde aan de TU in Delft en na zijn kandidaatsexamen Theologie in Utrecht.

In 1990 werd hij bevestigd als predikant binnen de Nederlandse Hervormde Kerk. Hij maakt deel uit van de 50.000 tot 70.000 zogenoemde hersteld-hervormden die, anders dan de Gereformeerde Bond, niet meegingen met het fusieproces dat leidde tot de Protestantse Kerk in Nederland. Van Vlastuin is gepromoveerd op de opwekkings-theoloog Jonathan Edwards. Hij is nu predikant in Katwijk en doceert systematische theologie aan het hersteld hervormde seminarium aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

„.....er kan veel bloesem aan de boom zijn, zonder dat alle bloesem vrucht geeft. En vruchten zie je ook niet binnen een dag verschijnen...”

FOTO ANP

Bij de foto uit het Nederlands Dagblad van 19 mei, pagina 2: Een orthodoxe kerk in de stad Leonariso op het Turkse gedeelte van het eiland Cyprus wordt gebruikt voor de opslag van groente en oude banden. Bondskanselier Angela Merkel van Duitsland, momenteel voorzitter van de EU, heeft de vernietiging en verwaarlozing van kerken op Cyprus op de politieke Europese agenda geplaatst.

FOTO EPA/KATIA CHRISTODOULOU

Heiligdom op Cyprus

Een sluier voor het allerheiligste, van bladgoud, wierookgeur en zwarte kussen. Dat licht moet weg, die oude autobanden en ook die vers geplukte appels die je zomaar kunt betasten.

LIESBETH GOEDBLOED

Op 29 april brandde de St.-Willibrordkapel in Beekbergen bij Apeldoorn af. FOTO CAREL SCHUTTE

Een lopend vuurtje

Geheimzinnige branden en plotselinge sloop bedreigen juist jongere kerkgebouwen

door Herman Veenhof

Opvallend vaak branden kerken af. Vooral kerkgebouwen die leegstaan maar nog net geen monument zijn, blijken nogal ontvlambaar. Toeval? Niemand die het echt weet. Maar vermoedens zijn er te over.

Op 29 april brandde de St.-Willibrordkapel in Beekbergen bij Apeldoorn af. Hetzelfde lot trof op 12 maart de Lourdeskerk in Tilburg. Voorts begon op 24 maart, een zaterdagochtend om halfzeven vroeg, de sloop van de Nazarethkerk in Oosterhout, tot verrassing van zowel de gemeente als omwonenden. De Sacramentskerk in Tilburg en de Don Boscokerk in Alkmaar staan op de nominatie gesloopt te worden. In alle gevallen gaat (of beter: ging) het om kerken uit de jaren zestig die leegstonden of oorden van alternatief - vaak informeel - gebruik waren. In alle gevallen wilden gemeenten of kerkbesturen van het gebouw af. In alle gevallen waren er kleine actiegroepen die juist het behoud van de kerk wilden. In alle gevallen was er sprake van een aanvraag tot bestemming als gemeente- of rijksmonument, waarbij de leeftijdsgrens van vijftig jaar cruciaal is. In alle gevallen is niet duidelijk of brandstichting de oorzaak was, laat staan dat er verdachten zijn aangehouden. In alle gevallen reageren gemeente en politie nogal laks. In alle gevallen springen organisaties tot kerkbehoud op de af of niet tot ruïne geworden bres van de 'verbodig' geworden kerkgebouwen. Daarvan zijn er drie prominent. De Task Force Toekomst Kerkgebouwen is een lobbygroep met een vooral cultuurhistorische motivatie, die in juni 2006 van start ging met de 'Verklaring van Woudrichem'. Frank Petter, de burgemeester van die plaats, is voorzitter, Rob Wolters (in dienst van een Europese organisatie voor natuurbescherming) secretaris en bekende Nederlanders als Herman Finkers zijn 'lijstduwer'. De stichting 'Von Himmel hoch' van de kunstenaar Harm Jan Wilbrink wil sinds 2001 publiek, overheden en vooral kerkbesturen zelf grotere waardering bijbrengen voor 'historische kerken' en devotiecultuur. Het Cuypersgenootschap zet zich sinds 1984 landelijk in voor behoud van bouwkundig erfgoed uit de negentiende en twintigste eeuw. Alle drie hebben ze zo hun vermoedens over branden en sloop van kerken die rondom de halve eeuwsgrens hangen: het gaat om een trend, er is waarschijnlijk sprake van opzet en het is zeker nog geen verleden tijd.

Willibrordkapel

Even buiten Beekbergen, aan de weg naar Loenen, ligt een enorme partij zwartgeblakerd hout, met een rood-wit lint eromheen

gespannen; van de brandweer, niet van de politie. Het ruikt rokerig, naar een mengsel van dennenappels en muf karton. Een aanrecht en twee stenen schoorsteenjes staan zielig overeind. Het geeft de onprettige sensatie van iets veel onheilspellenders, foto's van verlaten concentratiekampen in juni 1945. Op zondag 29 april ging de Willibrordskapel in Beekbergen in vlammen op. Erg moeilijk was dat niet. De kapel was van hout, lag uit het zicht en de donkerroodbruin gebeitste spanten waren weg in een mum van tijd. De brandweer rukte met groot materieel (drie wagens, achttien spuitgasten) uit, om te voorkomen dat de kurkdroge bossen ook vlam zouden vatten. De oorzaak van de brand aan de Henk Vullinkweg is nog steeds onbekend. Er zijn geen verdachten aangehouden. De kapel dateerde uit de jaren zestig en stond sinds 2001 leeg. De kerk wilde er van af en de kavel na sloop verkopen aan een projectontwikkelaar die er woningen op zou zetten. De kerk, dat is in dit geval de Emmaüsparochie in Apeldoorn, een samenvoeging van zeven voormalige parochies. Omwonenden en ex-kerkgangers verenigden zich rond Carin Steur in de Vrienden van St. Willibrord en zetten begin maart een petitie ter behoud van de kapel online. Zij gingen ervan uit dat de kerk het pittoreske complexje, waar vroeger heel wat stelletjes trouwden, bewust had laten verloederen, zodat sloop niet meer zo erg zou zijn. Ze boden aan met vrijwilligers de kapel op te knappen en een sociaalmaatschappelijke bestemming te geven. Dat strookte precies met de wensen van de gemeente Apeldoorn. Maar die hield zich opvallend afzijdig en zou een en ander 'meewegen' in nadere besluitvorming. Dat hoeft nu niet meer, want net zoals sloop is brand een tamelijk definitieve oplossing van een probleem. Maar wat was de oorzaak? De politie meldde wel dat de brand 'niet uit zichzelf' was ontstaan, maar heeft tot dusverre geen aanstichters gegrepen. Omwonenden denken dat de informele bewoners of 'de kerk' het zouden kunnen hebben gedaan, of misschien was het echt een ongelukje. Er zaten krakers in de kapel, van tijd tot tijd zwervers, er werkten een kunstenaar met verf, branders en gasflessen. De ruïne ligt alweer bezaaid met lege verpakkingen, jongens voetballen er. Het kan van alles geweest zijn. Rob Wolters van de Task Force wil geen verkeerde conclusies trekken. „Maar het tekent de situatie dat het parochiebestuur verzuimde aangifte te doen, waarna de politie pas zeer laat met onderzoek begon. De ge-

DE INDRUK MOET NIET ONTSTAAN DAT PROBLEMEN ROND AFGESTOTEN KERKGEBOUWEN DOOR DIEVEN IN DE NACHT OPGELOST KUNNEN WORDEN

meente Apeldoorn reageerde helemaal niet op deze kwestie."

Lourdeskerk

Op maandag 12 maart woedde een woestende brand in de Lourdeskerk, aan een gelijknamig plein in Tilburg. Alleen de losstaande klokkentoren werd gespaard. De kerk was sinds 1998 niet meer als zodanig in gebruik, maar werd wel benut door verschillende verenigingen en als opslag voor carnavalspullen en 'de drie reuzen', beelden van figuren die Tilburg, Udenhout en Berkel-Enschot voorstelden, voor de gemeentelijke herindeling. De kerk zelf dateerde van 1965, was niet populair bij clerus en oudere kerkgangers, maar de buurt en de gemeente Tilburg hadden zich in 2006 uitgesproken voor behoud. Een projectontwikkelaar zou binnen de bestaande muren acht woningen realiseren. Maar kerk en bedrijf vonden het maar niks: een kavel met bouwbestemming is nu eenmaal veel aantrekkelijker dan een onderhoudsplichtig monument in wording. En dus... „Soms lossen problemen zich in de loop van de tijd vanzelf op", noteert Jos de Kousemaeker op de website die Het geheugen van Tilburg heet. Ze was tot voor kort secretaris van de Heemkundekring Tilborch. Maar nu wil ze liever niets zeggen: „De materie ligt hier erg gevoelig." De politie sluit brandstichting niet uit; daders zijn nog niet aangehouden. De Task Force stuitte bij politie en gemeente op onwil na de brand.

„Het had geen enkele prioriteit", zegt Wolters. Pas nadat de laksheid in de media kwam, veranderde dat. Politie en gemeente in Tilburg verweten elkaar erg weinig prioriteit te geven aan het natrekken van de feiten rondom de brand. Maar nadat dit bekend werd, vielen de kopstukken uit de bestuurlijke driehoek elkaar alweer schreiend in de armen. Crisis? Wat crisis? In Tilburg speelt alweer een nieuwe discussie: de forse, beeldbepalende Sacramentskerk uit 1935 wordt afgestoten. Volgens bisschop Hurkmans van Den Bosch is er 'geen liturgische behoefte' meer aan. Lokale partijen en actievoerders willen behoud. En in Alkmaar probeert de Task Force waarschijnlijk tevergeefs de Don Bosco, een karakteristieke Noord-Hollandse 'puntmuts' uit 1961 voor sloop te behoeden. Ook hier ging de gemeente niet in op bezwaarschriften. Negeren was de methode, de 'zucht naar het grote geld' de oorzaak, volgens de Task Force.

Nazarethkerk

Op zaterdagmorgen 24 maart om halfzeven 's ochtends ging de slopershamer in de Nazarethkerk in Oosterhout. Zelfs voor mensen die van dat werk hun hobby hebben gemaakt, is dat tijdstip toch niet gebruikelijk. Initiatiefnemer was de woningcoöperatie WSG, die actief is in West- en Midden-Brabant. Die had een sloopvergunning, maar was niet zo netjes de kerk en de omwonenden te waarschuwen. Het was een overvalstechniek en gedane zaken door bulldozers nemen meestal geen keer. Hoewel, tot vorige week stond de achtermuur van de kerk nog fier overeind. Daar zaten alle aansluitingen in voor gas, licht en water. De snelle sloop van de Nazarethkerk was curieus. Anderhalve week ervoor had het Cuypersgenootschap het college van B en W per brief gevraagd deze bijzondere kerk uit 1960 monument te maken. Ook het RACM (Rijksinstituut voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten) zou dat van plan zijn, in 2010, als de kerk een halve eeuw oud zou zijn. Maar dat is nu van de baan. Wanneer de woningcoöperatie het geplande zorgcentrum De Riethorst van vier verdiepingen en de parkeergarage daardoor gaat realiseren, is onbekend. Voorlopig rest slechts de rotzooi. Leo Dubbelaar van het Cuypersgenootschap was onaangenaam verrast door de plotselinge sloop. Hij noemde die 'slordig en onzorgvuldig'. „De gemeente heeft niet de

moeite genomen ons verzoek in behandeling te nemen. Dat zou alleen maar vertraging hebben betekend voor de nieuwbouwplannen, in ieder geval gedurende de tijd van de procedure." De gemeente Oosterhout was zelf echter ook verrast door de sloop; er is bovendien geen monumentencommissie, die wordt tijdelijk vervangen door de welstandscommissie. Peter Span, directeur van de woningcoöperatie: „De sloop was al vier jaar bekend. Dus het Cuypersgenootschap is gewoon te laat. Bovendien geloof ik niks van die aanstaande status als rijksmonument. Die kerk kwam daar nog niet eens bij in de buurt."

SMEULENDE VERMOEDENS MAAR GEEN HARD BEWIJS

Het is allemaal niet prettig in het Cuypersjaar 2007 en met het Jaar van het Religieuze Erfgoed 2008 op komst. Maar zowel actievoerders en lobbygroepen als bestuurders zijn opvallend voorzichtig met hun commentaar. Er zijn wel vermoedens, maar men wil liever geen indianenverhalen over projectontwikkelaars of verarmde representanten van de clerus die olie op het vuur zouden hebben gegooit. Zelfs brandstichting staat niet vast en dan nog kan het om toevalligheden gaan, zegt Magda Looij van het Cuypersgenootschap. Ook Mickey Bosschert van Reliplan, dat de herbestemming van veel kerken begeleidt, doet niet aan verdenkingen. „Niemand steekt zijn eigen kerke in brand, dat is toch een zaak van het hart? Ik denk zelf wel eens aan een mobiele pyromaan." Feit is dat kerken vaker in de fik gaan dan vroeger, zegt Looij. „Het zijn net de kerken die te maken hebben met procedures en herbestemmingen. Kerken die leegstaan en dreigen te verloederen. Die onderhoudsgevoelig zijn en nog niet de status van monument hebben. Gemeenten verlenen die niet of beantwoorden domweg geen brieven. Dan kan brand goed uitkomen. Ik beschuldig niemand, ik signaleer een probleem."

Rob Wolters heeft ook geen bewijzen van brandstichting of daders. Maar zijn Task Force trok op 5 mei wel bewust aan de alarmbel met een persbericht. „De indruk moet niet ontstaan dat problemen rond afgestoten kerkgebouwen door dieven in de nacht opgelost kunnen worden." Hij vraagt de 'politie en politiek verantwoordelijke gemeentevertegenwoordigers om onderzoek in te stellen naar branden, onzorgvuldige procedures en onverwachts snelle sloop van kerkgebouwen.

Nog lang niet uitgemolken

Stijgende parkeertarieven zijn effectief én willekeurig

Betalen in Amsterdam, de duurste stad om te parkeren: € 4,60 per uur. FOTO ANP/MARCEL ANTONISSE

door Dick Schinkelshoek

Twee euro per uur betalen voor een parkeerplek duur? Over een paar jaar kost dezelfde plek misschien wel zes euro. Het lijkt een gewoonte van gemeenten om ieder jaar de parkeertarieven fors te verhogen. „Een melkkoe” noemt Robert Ploeg van het Platform Detailhandel het gemeentelijk parkeerbeleid. Maar volgens verkeersexpert Henk Meurs worden parkeerders op veel plaatsen juist gesubsidieerd.

Wie op zaterdagmorgen in het centrum van Utrecht het winkeland publiek vraagt naar de parkeertarieven van de stad, krijgt onverschillige reacties. Veel mensen zijn - „als je het per se wilt weten” - met de auto gekomen. Die staat in de parkeergarage aan de rand van het centrum of ergens in een straatje achteraf. Wat ze daarvoor per uur betalen? Een jonge vrouw met kinderwagen weet het: langs de straat bijna vier euro per uur. Haar man wacht een paar meter verderop ongeïnteresseerd met twee lege tassen.

PRIJSSTIJGINGEN ZIJN NIET OM AUTOOTJE TE PESTEN

Nederland telt volgens het CBS dit jaar voor het eerst meer dan 7 miljoen autobezitters. Er zijn meer gezinnen met twee auto's (23%) dan gezinnen zonder auto (21%). Stadscentra lijden onder het toegenomen autobebouw. Zeker oude binnensteden die helemaal niet op grote aantallen auto's gebouwd zijn, dreigen verstopt te raken.

In een stad als Utrecht bestaat daarom al jaren een beleid van betaald parkeren. Per 1 januari verhoogde de gemeente de tarieven opnieuw, in de ring rond de binnenstad zelfs met meer dan 100 procent: van € 1,08 naar € 2,67 per uur. Een uurtje parkeren langs de straat in de binnenstad kost sinds 1 januari zelfs € 3,85. Volgens de Utrechtse wethouder Tymon de Weger (ChristenUnie) is de verhoging tamelijk geruisloos ingevoerd. „Waarschijnlijk omdat we het in goed overleg met de middenstand hebben gedaan. Die prijsstijgingen zijn niet om autootje te pesten. En dat hebben mensen waarschijnlijk begrepen.” Utrecht kent een aantal parkeergarages aan de rand van het centrum. Daar is parkeren goedkoper dan in de binnenstad zelf. „Wie nog voordeliger uit wil zijn, parkeert zijn auto bijvoorbeeld in P+R Westraven langs de A12 aan de rand van de stad. Voor € 3,50 kun je vervolgens met vijf personen met openbaar vervoer naar het centrum en weer terug.” Henk Meurs, hoogleraar verkeer aan de Radboud Universiteit in Nijmegen, verbaast het niet dat parkeerders in de Utrechtse binnenstad zo onverschillig zijn over de kosten. „Veel mensen kiezen vanwege de hoge parkeertarieven al voor ander vervoer, zoals de winkelbus of de trein. De mensen die met de auto blijven komen, maakt het niet zo veel uit hoeveel ze betalen. Als ze de auto maar makkelijk en dichtbij kwijt kunnen.”

Meurs stelt dat betaald parkeren een effectief middel is om de stroom auto's in de

IN VEEL GEMEENTEN ZULLEN DE PARKEERTARIEVEN VERDRIEVOUDIGEN

stadscentra in te dammen. „Mensen zijn heel gevoelig voor zo'n prijsprinkel.” De cijfers lijken dat te bevestigen. De gemeente Utrecht berekende dat in het eerste kwartaal van 2007 tien procent minder mensen in de binnenstad parkeerden dan in dezelfde tijd het jaar daarvoor. De daling van het aantal parkeeruren levert overigens geen inkomstenverlies op voor de gemeente. Zij wordt ruimschoots gecompenseerd door de prijsstijgingen.

WINKELEND PUBLIEK VERLEIDEN TERUG TE KOMEN

Toch roepen de voortdurende verhogingen van de parkeerkosten de vraag op of andere motieven dan alleen zorgen om de bereikbaarheid van het centrum een rol spelen. Jan Meerman, voorzitter van de Nationale Winkelraad, stelde vorig jaar zomer bij de presentatie van de Detailhandelsmonitor dat gemeenten parkeren vooral als inkomstenbron zien. Winkeliers zouden daardoor vele miljarden mislopen. Minder hoge parkeertarieven net buiten het centrum en lagere starttarieven in parkeergarages moeten volgens hem het winkeland publiek verleiden om terug te komen. De Nationale Parkeertest 2006, een initiatief van het Platform Detailhandel, noemt de hoogte van de parkeertarieven in de grote steden 'buiten proportie', met de prijs voor een uur parkeren in de Amsterdamse binnenstad (€ 4,40 in 2006) als 'excessief' hoogtepunt. Hebben gemeenten met betaald parkeren een nieuwe inkomstenbron gevonden? Meurs meent van niet. „Natuurlijk krijgen gemeenten inkomsten uit het betaald parkeren. Maar als je alle gemaakte kosten meerekent - ruimte, toegangswegen, luchtkwaliteit - betaalt een kortparkeerder met zijn parkeergeld op veel plaatsen maar een derde van de daadwerkelijke kosten. Parkeerders leveren dus per saldo geen geld op, maar kosten geld. Misschien inmiddels niet meer in steden als Amsterdam en Utrecht, maar wel in heel veel middelgrote gemeenten. Die subsidiëren parkeerders veelal gewoon!” De Nijmeegse hoogleraar is van mening dat degene die parkeert ook alle kosten

daarvoor moet betalen. Hij verwacht dat daarom in de komende jaren in veel middelgrote gemeenten de parkeertarieven zullen verdrievoudigen. Het verwijt dat het parkeerbeleid van gemeenten winkeliers veel geld kost, noemt Meurs 'onzin'. „Mensen besteden echt niet minder. Ze besteden hun geld hooguit elders. Je ziet dat grote winkelbedrijven aan de rand van de stad het goed doen. Ze zijn uitstekend bereikbaar en je kunt er gratis parkeren. Gemeenten moeten voor de bereikbaarheid van de binnensteden goede initiatieven ontwikkelen. Neem de winkelbus in Utrecht. Die is er maar in weinig andere gemeenten. Bovendien laten onderzoekers zien dat mensen de aantrekkelijkheid van een winkelgebied veel belangrijker vinden dan de bereikbaarheid.”

Ook de Utrechtse wethouder De Weger ontkent dat sprake is van 'uitmelken' van parkeerders: „De handhaving van het parkeerbeleid kost een heleboel geld. Natuurlijk levert het parkeerbeleid geld op, maar dat wordt allemaal gebruikt voor de verbetering van de doorstroming en de luchtkwaliteit. Het geld komt dus weer bij de automobilisten en de bewoners terug.” De Parkeer Groep Nederland (PGN), een bedrijf dat voor onder andere de gemeenten Veenendaal, Tilburg en Noordwijk het parkeerbeheer verzorgt, stelt op haar website dat het parkeerbeleid gemeenten meer geld kost dan oplevert. Onderhoud van parkeerautomaten, parkeercontroles en de uitgifte van vergunningen brengen volgens PGN zulke hoge kosten met zich mee dat veel gemeenten geld bij moet leggen.

ONDOORZICHTIG SAMENSPEL GEMEENTEN EN EXPLOITANTEN

Hoe komen gemeenten tot hun parkeertarieven? Worden bij de berekening werkelijk de maatschappelijke kosten van parkeren betrokken? Volgens De Weger zijn dergelijke kosten lastig achter de komma te berekenen. „Daar gaat het mij ook niet om. Het tarief moet in de eerste plaats mensen laten nadenken en aanzetten om de fiets of het openbaar vervoer te pakken.” Bij de vaststelling van de hoogte van haar parkeertarieven kijkt Utrecht ook naar wat andere grote steden doen. De stad Apeldoorn kwam enkele weken geleden met het plan om een lokale variant van het rekeningrijden in te voeren. Ook Apeldoorn rekent zowel in haar huidige parkeerbeleid als bij het nieuwe plan niet met de maatschappelijke kosten van parkeren. Een woordvoerder van de gemeente wil over de vaststelling van de tarieven alleen

zeggen dat al het geld ten goede komt aan de Apeldoornse infrastructuur. Robert Ploeg, woordvoerder bereikbaarheid van het Platform Detailhandel, is niet overtuigd. „Parkeertarieven worden stelselmatig verhoogd om de begroting kloppend te maken. De wetgever heeft in 1962 betaald parkeren mogelijk gemaakt om gemeenten meer 'financiële armslag' te geven. Als melkkoe dus.” Hoe gemeenten tot hun prijs voor parkeren komen, is Ploeg nooit duidelijk geworden. „Niemand kan mij een berekening laten zien waaruit blijkt dat de prijs van parkeren in relatie staat tot daadwerkelijk gemaakte kosten.” Graag zou hij zien dat ook de middenstand wordt betrokken in een 'open en transparant' overleg. „Nu is het meestal een ondoorzichtig samenspel van gemeenten en parkeergarage-exploitanten.” Ploeg vermoedt 'twijfelachtige praktijken' in sommige steden. „Op plaatsen waar veel openbaar vervoer is, hoeven gemeenten door regelgeving minder parkeerplaatsen aan te leggen. Maar omdat voor veel mensen openbaar vervoer onhandig is, komen ze nog steeds met de auto. Vervolgens gaat dezelfde gemeente die tot het bouwen van minder parkeerplaatsen besloot, vanwege de toegenomen parkeerdruk veel parkeergeld vragen. Zo word je als parkeerder slinks gedwongen om veel te betalen.”

Het is volgens Ploeg de vraag of hoge parkeertarieven de bereikbaarheid wel zoveel vergroten. „De parkeerdruk wordt door betaald parkeren echt niet minder. Hooguit parkeert nu iedereen zijn auto in de naastgelegen woonwijk, waar parkeren nog gratis is. Met alle overlast van dien.” Van veel alternatieven die gemeenten bieden, is hij niet onder de indruk: „Wie doet dat nou: buiten de stad parkeren, drie kwartier in de tram zitten en daarvoor bij elkaar vijftien euro betalen?” Toch wil Ploeg niet alle schuld bij de gemeenten leggen. Alle instanties dienen hetzelfde doel: verbetering van de bereikbaarheid. „Maar gemeenten zouden zich wel proactiever kunnen opstellen en hun beleid eens inzichtelijk kunnen maken.” Het plan van de gemeente Rotterdam om inwoners van gemeente Hoeksche Waard die in het centrum werken een gratis parkeerplek te geven, juicht Ploeg daarom toe.

In Utrecht is inmiddels een lange winkelzaterdag voorbij. De volle tassen worden in de kofferbak geladen en de auto's rijden in een lange sliert de stad weer uit. Veel van hun bestuurders hebben die dag meer dan twintig euro aan parkeergeld betaald. Waarschijnlijk geen geld in verhouding tot de gedane aankopen.

Parkeertest

Het Platform Detailhandel komt ieder jaar met een Nationale Parkeertest. Op honderd verschillende plaatsen worden de betaalbaarheid, veiligheid en bereikbaarheid van parkeerplaatsen beoordeeld. Amsterdam was in 2006 de duurste gemeente met € 4,40 (inmiddels € 4,60) voor een uur parkeren langs de straat. Utrecht volgde met € 2,67 (inmiddels € 3,85). De Parkeertest komt ook met aanbevelingen voor gemeenten. Gemeenten zouden moeten stoppen met het stelselmatig verhogen van de parkeerprijzen. Verder zouden ze goedkoop parkeren buiten het centrum en gratis bewaakte fietsenstallingen meer kunnen stimuleren. Ook noemt het rapport het 'onacceptabel' dat wie een uur en een minuut parkeert in sommige parkeergarages voor twee uur moet betalen.

door Willem Bouwman

Maandag is het 75 jaar geleden dat het laatste stroomgat in de Afsluitdijk werd gedicht en er een eind kwam aan de Zuiderzee. Het plan was beraamd door Cornelis Lely, een rustig en gelijkmatig mens. Maar als de Zuiderzee ter sprake kwam, verscheen er een vurige gloed in zijn ogen. Lely leefde voor de beheersing van de zee. En voor zijn gezin.

Oorlog met het water, vrede met de mensen

De laatste dag van de Zuiderzee, 28 mei 1932, was een rustige zaterdag. De wind woei zachtjes uit het zuiden, in De Bilt werd het zeventien graden en de zon scheen geregeld tussen de wolken door. Het weer paste bij het einde van de Zuiderzee, die groot en gevaarlijk geworden was met noordwesterstorm en zware regenval. Stormvloeden overspoelden lang geleden de veengebieden in het noordwesten van Nederland en schiepen een open verbinding met de me- ren rond het huidige Almere. Na 1250 wa- ren de Waddenzee en de Zuiderzee niet meer van de kaart te krijgen. Voortdurend bedreigden ze het kustgebied. Nog steeds getuigen kolken en wielen van de vraat- zucht van de Zuiderzee.

Op 28 mei 1932, 's middags om twee minu- ten over een, wierp een kraanmachine een grijper vol keileem in het stroomgat dat Friesland en Noord-Holland nog van elkaar scheidde. Een school ansjovissen, op weg naar de paaigronden bij Muiderberg, werd onder de modder bedolven. Op hetzelfde moment ging er een gejuich op onder de aanwezigen, dat al snel werd overstemd door de fluiten en sirenes van de schepen nabij het dichtgegooid gat. „Het is waarlijk oorverdoovend, oorsverscheurend, maar het markeert gedurende vijf minuten, het histo- risch oogenblik op niet te miskennen scher- pe wijze”, schreef de verslaggever van de NRC, die vanaf een schip de bezigheden ga- desloeg. „Wij aan boord drinken een glas champagne en toasten op de Hollandsche ingenieurs, de Hollandsche polderjongens.”

EEN LEVEN VOOR DE BEHEERSING VAN HET WATER

De bekendste ingenieur, Cornelis Lely, was drie jaar eerder gestorven. Men had hem gevonden in zijn werkkamer in zijn woning in Den Haag, Zeestraat 58, waar hij een bro- chure schreef over een waterweg tussen Amsterdam en de Rijn. Lely stierf in stijl, want zijn leven lang was hij bezig geweest met de beheersing van het water. Hij was geboren in 1854 aan de Leidse- gracht in Amsterdam in een welvarend, doopsgezind koopmansgezin, waarvan de vader, Jan Lely, makelaar in zaden en gra- nen was. Hij was een groot liefhebber van techniek in de breedste zin des woords en nam z'n kinderen mee naar plaatsen waar gebouwd werd. Als hij een huis kocht, kocht hij het liefst een huis waaraan nog veel ver- bouwd moest worden. Cornelis Lely was de zevende van negen kinderen en de eerste die de Hogere Burger School, de HBS, bezocht. De HBS bestond sinds 1863 en was een vondst van de libera- le politicus J.R. Thorbecke. Ze was bedoeld om intelligente jongens te scholen in tech- nische en administratieve vakken, zodat ze straks hun kennis zouden gebruiken voor de groei van techniek en wetenschap. De vermaarde natuurkundigen en Nobelprij- winnaars Pieter Zeeman, Hendrik Lorentz en Heike Kamerlingh Onnes werden ge- vormd op een HBS. Ook voor Cornelis Lely bleek de HBS een strak geplaveide aanloop naar een carrière in dienst van techniek en samenleving. Op zestienjarige leeftijd ging hij studeren aan de Polytechnische School in Delft, de voor- loper van de Technische Universiteit, waar hij vier jaar later afstudeerde als civiel inge- nieur met een sterke voorkeur voor de wa- terbouw. Zijn vak had de tijd mee. In 1869 was het Suezkanaal voltooid, de bouw van het Pana- makanaal werd voorbereid: dankzij de wa- terbouw werden continenten doorsneden en zeeën samengebonden. Ook in Neder- land ontvouwdn plannenmakers grootse visioenen. Ze dachten aan een waterweg van Rotterdam naar zee en aan een kanaal van Amsterdam naar Velsen. In 1872 was de Nieuwe Waterweg gereed, in 1876 het

Noordzeekanaal. Terwijl Lely in Delft stu- deerde, zag hij onder zijn ogen wat de wa- terbouw vermocht. De rest van zijn leven zou hij wijden aan de waterbouw, eerst in bescheiden baantjes bij de Staatsspoorwegen en Rijkswaterstaat, vanaf 1886 in dienst van de Zuiderzeever- eniging. De vereniging ademde de geest van de tijd, die de natuur wilde onderwerpen aan techniek en wetenschap. Haar doel was de drooglegging van de Zuiderzee.

BIJ GEBREK AAN MANKRACHT GINGEN PLANNEN VAN TAFEL

Haar streven kende een lange geschiedenis. Hendric Stevin, de zoon van de beroemde natuurkundige Simon Stevin, publiceerde in 1667 een plan om de Zeeuwse delta en de Zuiderzee af te sluiten van „het geweld en vergif der Noortzee”. Hij bedoelde de storm- vloeden en het zoute water, die hij wilde te- genhouden door dammen te bouwen in alle zeegaten en door een dijk tussen Ameland en het Friese vasteland te bouwen. Bij ge- brek aan mankracht en technisch vernuft kwamen de plannen niet verder dan de te- kentafel. In de negentiende eeuw bood de stoomma- chine nieuwe mogelijkheden. Stoom dreef machines aan die nodig waren om dijken aan te leggen en polders te ontwateren, zo- als zuigers, gemalen, kranen en baggermo- lens. In 1848 bedachten zeepfabrikant P.

‘HIJ STAPTE VOORT OVER DE DIJK, WANT WIE DE ZUIDERZEE WEERSTOND, LIET ZICH NIET DOOR EEN REGENBUI VERJAGEN’

Faddegon en ingenieur J. Kloppenburg het plan voor een dijk tussen Enkhuizen en Sta- voren. Andere plannenmakers beoogden een dijk tussen de Waddeneilanden, tussen Enkhuizen, Urk en Kampen, of tussen Wie- ringen en Friesland. Ook de regering deed onderzoek naar inpoldering. In 1877 kwam er een wetsvoorstel dat voorzag in een dijk van Blokkershoeke, tussen Hoorn en Enkhu- vloeden, naar Kampen, maar een volgende rege- ring trok haar handen ervan af. Twee particulieren stichtten daarop de Zui- derzeevereniging en namen Lely in dienst. Hij verrichtte grondboringen in de Zuider- zee om de bodemsoorten vast te stellen en hij ging na welke gevolgen een afsluitdijk zou hebben voor de waterkering en water- lozing van de provincies langs de Zuiderzee. Hij ontwierp een constructie voor de af- sluitdijk, de sluizen en gemalen die voor de drooglegging noodzakelijk waren. Ook schreef Lely een beschouwing over de ge-

volgen voor de visserij en de scheepvaart in de Zuiderzee. Lely noteerde zijn bevindingen in acht no- ta's, verschenen tussen 1887 en 1891 en sa- men het plan-Lely genoemd. De bijgevoegde kaart toonde een afsluitdijk van Den Oever via Wieringen naar Piaam in Friesland, een polder tussen Kampen en Lemmer en een polder in de driehoek Kampen, Nijkerk en Muiderberg. Ook het Markermeer en de zee tussen Wieringen en de kop van Noord-Hol- land waren polder geworden. Lely raamde de kosten op 200 miljoen gulden. Het was een ongelooflijk plan met grote ge- volgen voor de landbouw, de visserij, de landsverdediging en de verbindingen tussen het noorden en het westen van het land. Lang niet iedereen was er gelukkig mee. De Zuiderzeeverissers zagen hun nering verdwij- nen en de legerleiding vond een afsluitdijk een ramp voor de landsverdediging: straks zou de vijand de Hollandse waterlinie om- zeilen met een inval langs de afsluitdijk. De hoge kosten maakten menigeen terughou- dend. Als Lely zich na publicatie van zijn plan teruggetrokken had, was er niets van terechtgekomen.

BIJ ZO'N MAN HAD MEN EEN DONDERENDE STEM VERWACHT

Maar in 1891, het jaar waarin het plan ver- scheen, werd Lely gevraagd voor een post in het liberale kabinet-Van Tienhoven. Hij

Cornelis Lely gaf het land weer zelfrespect

Lely's derde ministerschap was een rampza- lige tijd, politiek en persoonlijk. Binnen het jaar brak de Eerste Wereldoorlog uit en werd het Nederlandse leger volledig gemo- biliseerd. Tienduizenden jongemannen die in vredestijd als dijk- of baggeraar aan de slag zouden gaan, zaten zich te vervelen in kampementen en kazernes, wachtend op de oorlog die niet kwam. In de zomer van 1914, toen het schot in Sa- rajevo al geklonken had maar de oorlog nog beginnen moest, verbleef het echtpaar Lely in het Oostenrijkse Mariëbad, waar me- vrouw Lely een badkuur onderging. Op 29 juli werd Lely per telegram gemaand naar Nederland terug te komen; er dreigde oor- log, mobilisatie was nodig. De spanning en het overhaaste vertrek werden mevrouw Lely te veel. Thuisgekomen, bij het uitpak- ken van de koffers, werd zij getroffen door een beroerte. Zij stierf op 1 augustus, de dag waarop Duitsland Rusland de oorlog ver- klaarde, het begin van de Grote Oorlog. De sterfdag van Mies Lely was de zwartste dag in het leven van haar echtgenoot. Hij had haar leren kennen toen hij 21 en zij veertien was; vijf jaar later, in 1881, waren ze getrouwd. Met hun vijf kinderen vorm- den ze een hecht en harmonieus gezin, dat zich weinig inliet met de buitenwacht. In- tieme vrienden waren er niet. Bij het overlijden van mevrouw Lely waren de twee jongste kinderen, twee nakome- tjes uit 1897 en 1900, nog niet volwassen. Op advies van prinses Emma besloot Lely een kindermisje in dienst te nemen, maar hij vond het onverdraaglijk dat zij op de plaats van zijn vrouw ging zitten. Het kin- dermisje moest vertrekken. Lely voelde zich niet meer thuis in het huis waar hij ja- renlang gelukkig was geweest met Mies. Enkele maanden na haar dood ging hij el- ders wonen.

IN AMERSFOORT STOND HET CENTRUM ONDER WATER

De volgende ramp kwam in januari 1916. Na een dagenlange storm was het waterpeil in de Zuiderzee zo ver gestegen, dat de dijken doorbraken. De Waterlandse Zeedijk ten zuiden van het eiland Marken werd over een lengte van anderhalve kilometer weg- geslagen. Na een dijkdoorbraak bij Edam stroomde het water tot aan Amsterdam de polder in. In Amersfoort stonden de straten onder water. Tientallen mensen verdron- ken, de materiële schade was groot. Naderhand bleek de ramp een gunstige wending in het leven van Lely. De Zuider- zeevereniging riep met hernieuwde kracht om drooglegging van de Zuiderzee, de noodzaak moest nu iedereen wel duidelijk zijn. Lely vond nog een argument. In tijden van oorlog kwam de import van voedsel in gedrang en moest Nederland zichzelf voor- zien; het land had nieuwe landbouwgron- den nodig. Hij maakte een wetsontwerp voor de drooglegging van de Zuiderzee, dat op 21 maart 1918 door de Tweede Kamer werd aanvaard. Het ministerie van Oorlog ging akkoord na de toezegging dat er op kosten van Rijkswaterstaat een verdi- dingslinie bij Kornwerderzand en Den Oe- ver werd gebouwd. De uitvoering van de Zuiderzeewet kwam in handen van de Zuiderzeeraad, waarvan Lely voorzitter werd en tot zijn dood toe bleef. Onder zijn leiding werd begonnen met de aanleg van een dijk tussen Noord- Holland en het eiland Wieringen, de zoge- heten kleine afsluitdijk of Amstediepdijs, die in 1924 gereed kwam. Vlak voor zijn dood bezocht hij de dijk met een groep hoogwaardigheidsbekleders. Het begon hard te regenen, iedereen vluchtte de bus in, behalve Lely. Hij stapte voort over de dijk, want wie de Zuiderzee weerstond, liet zich niet door een regenbui verjagen. De voltooiing van de grote afsluitdijk maak- te Lely niet meer mee, maar zijn reputatie was allang gevestigd. De Zuiderzeewerken gaven de Nederlanders een gevoel van trots en dwongen respect af in het buitenland, waar lange tijd was neergekeken op een land dat in de wereldoorlog angstig en krampachtig neutraal gebleven was. De deelnemers aan de Olympische Spelen van 1928 in Amsterdam werden naar Den Oever gebracht om de dijk te zien. Een pasgeboren misje werd Kornwerdina genoemd, naar het werkeiland Kornwerderzand. Dankzij Lely hervond het land zijn eigenwaarde. Lely dankte zijn reputatie niet alleen aan wat hij deed, maar ook aan hoe hij was. Hij was rechtschaper, onkreukbaar en uiter- mate beheerst. Alleen als de Zuiderzee ter sprake kwam, verscheen er een vurige gloed in zijn ogen en een vastberaden trek om zijn lippen. Lely leefde sober en voelde zich van niemand de meerdere. Dagelijks nam hij een koud bad en 's zondags wan- delde hij met een tramconducteur naar de kerk, de Doopsgezinde Gemeente van Den Haag. Vooral na de dood van zijn tweejarig zoonkje in 1890 was zijn geloofsleven ver- diept en zijn vroomheid toegenomen. Op zijn grafsteen staat een tekst van Paulus ge- beiteld: „Indien het mogelijk is, zoveel in u is, houdt vrede met alle mensen.” Hij hield vrede met iedereen, maar voor sommigen was de nagedachtenis aan hem onaangenaam. Op 28 mei 1932, de dag van de Afsluitdijk, voeren de Zuiderzeeverissers met de vlag halfstok. Hun toekomst was ge- offerd aan Lely's ideaal.

Ter gelegenheid van de honderdste geboortedag van Lely onthulde koningin Juliana in 1954 een monument voor de 'bedwinger van de Zuiderzee'. FOTO SPAARNESTADARCHIEF

VOORUITBLIK

Bladeren in de agenda van volgende week

Arnold van Heusden

Bezoekt Europese Evangelische Alliantie

Zondag 27 mei
Ik ga op 'light': sportkleding en, vanwege onze enige profeet Erwin Krol, een wandelrugzakje met regenkleding. En een bijbel natuurlijk, met notitieblok en pen. De huidige aflevering van 'Opwekking' in Biddinghuizen lijkt alle records te slaan. Toch zijn thema en toonzetting niet triomfalistisch. Er wordt nagedacht over de vraag of 'God is liefde' wel het hele evangelie is dat je voor je behoud nodig hebt. En ook het thema 'Geest en vuur' geeft aan dat niemand in de leiding meent een monopolie op de heilige Geest te hebben. Ik vind een plaatsje in een tent waar bijna tienduizend mensen zitten. De preek van Kees Goedhart is inspirerend en de lofprijzing is een heerlijke belevnis. Een van de pieken in mijn zangbeleving, al hoop ik op wat meer Bach in de hemel. Dan zo snel mogelijk naar Den Haag. Dominee Albert Abraham wordt veertig. Er is een uitbundige – hoe kan het anders met zoveel Afrikanen – dienst. We danken God en na afloop eten we samen. Want een dienst kan niet zonder maaltijd, dat begrijpen Afrikanen beter dan wij. Abraham leidt een organisatie die veertig (!) migrantenkerken uit Den Haag bijeenbrengt. Volgens hem zijn daar 130 groepen niet-westerse christenen die wekelijks bij elkaar komen. Hij is Ghanees, al vijftien jaar in ons land, spreekt de taal en is bewust bezig met een emancipatieproces van zijn groep kerken. Afgelopen week had ik een boeiend gesprek met dominee Arie van der Veer en Albert Abraham. We hebben een soort bondgenootschap gesloten dat tot doel heeft om het zicht dat de Nederlandse kerken en migrantenkerken op elkaar hebben te vergroten en de samenwerking te verbeteren. Zondagavond is het stil in huis: er schuurt iets langs mijn raam. Als ik de deur open, staat daar schuld bewust mijn vriend Olivier. Weer achter de vogels aan geweest, vrees ik.

Maandag 28 mei – Tweede Pinksterdag
Ik ben al vroeg wakker en ga – weer of geen weer – onkruid wieden en paardenstekken steken in mijn tuin. Daarna pak ik de trein en maak de strandwandeling die ik mezelf al

Arnold van Heusden is sinds 1988 directeur van de Evangelische Alliantie in Nederland. Hij is vader van vier zoons, amateurfotograaf en verzorger van kater Olivier. Deze week bezoekt hij de Europese Evangelische Alliantie in Padva.

weken loop te beloven. Op een paar A4'tjes staan schetsen van vier verhaallijnen die ik, al wandelend of kuierend, verder wil ontwikkelen. Verhalen en preken maak ik, nadat het studie en schrijfwerk gedaan is, voor een deel in mijn hoofd. Daar wil ik de woorden horen klinken, de gedachtengangen volgen, dingen verhelderen. Daarna bereid ik de maaltijd voor wat vrienden en hun kinderen. Ik maak allerlei tapes en als hoofdgerecht staat er al een geurige gazpacho-soep in de koelkast te wachten. Daar moet natuurlijk een Rioja bij, maar zelf houd ik het op een mooie witte Italiaan: Pinot Grigio.

Dinsdag 29 mei
In alle vroegte leg ik de laatste hand aan de preek van zondag, bij de Christengemeente in Gorinchem, in een grote oude kerk. Ergens halverwege heeft men er een etage gelegd waardoor twee prachtige ruimtes zijn ontstaan. In de preek zal ik stilstaan bij een echt Pinksterthema: 'het nieuwe gezicht van het christendom'. In een vroeggekerstend land als Nederland, met een krim-

pende kerk, hebben wij er vaak weinig oog voor hoe sterk het christendom andere landen verandert en hoezeer dat ook ons zal gaan beïnvloeden. Er komen bij ons zendelingen met een boodschap die anders is dan onze kerken gewend zijn. Ik pak de trein naar Schiphol en vlieg naar Padva. Daar ontmoet ik christenen in allerlei soorten en kleuren: *evangelicals* die samen een prachtig rapport hebben gemaakt van een internationale consultatie tussen de Rooms-Katholieke Kerk en de Wereld Evangelische Alliantie. Zelf ben ik geen theoloog, ik speel een rol in de verspreiding en bespreking van dit rapport, ook in landen waar deze relatie nog gevoelig ligt. Het rapport begint met een eenvoudige leer aangaande de Kerk – iets waar evangelischen in Nederland vaak niet sterk in zijn. Dat hoofdstuk eindigt met de conclusie dat wij op het punt van de kerk niet louter tegenover elkaar staan.

Woensdag 30 mei
Een vergaderdag. M'n tweetaligheid komt goed van pas. En mijn knullige gebruik van Duits en Frans laat mensen achter hun hand lachen – maar ze begrijpen me!

Donderdag 31 mei
Na een voorspoedige terugreis ben ik net op tijd om te eten met het Alphabestuur. Een avond vol verhalen over de grote daden Gods. Ik kom er altijd met meer enthousiasme over Jezus en meer hoop voor de kerk vandaan.

Vrijdag 1 juni
Bij het klussen ben ik door mijn rug gegaan, en deze dag begint bij de fysiotherapeut. Hij kneedt en beukt en geeft instructies. En hoevel ik van nature een weinig sportief type ben, heb ik geleerd om te gehoorzamen – dat helpt! De rest van de dag werk ik aan de stapels die blijven liggen als een EA-directeur zich een week lang niet laat zien: contacten met kerken en deelnemers, ontwikkeling van plannen en nog meer moois. De dag eindigt met een maaltijd op bijbelschool De Wittenberg, waar ik ooit docent was en die 35 jaar bestaat.

Zaterdag 2 juni
Ik klus aan m'n nieuwe huis, met hulp van (handiger) vrienden en familieleden.

WAT GEBEURDE ER

26 mei 1937

Op die dag, een woensdag, nam de Nationaal Socialistische Beweging, de NSB, voor het eerst en voor het laatst aan de Kamerverkiezingen deel. Ze kreeg 4,22 procent van de stemmen, goed voor vier zetels in de Tweede Kamer, die toen nog honderd leden telde. Een van de vier gekozen Kamerkandidaten was mr. M. Rost van Tonningen. Vergelijken met de Statenverkiezingen van 1935 leed de NSB een fors verlies. Dat was vooral te danken aan het bisschoppelijk verbod om op de NSB te stemmen, waardoor de partij in Limburg 55 procent van haar kiezers verloor. Ook de generale synode van de Gereformeerde Kerken had het lidmaatschap van de NSB in 1936 veroordeeld. „De mensen willen ons niet”, zei Kees van Geelkerken na de verkiezingen. Hij was een van de gereformeerden die zich hadden aangesloten bij de NSB. 26 mei is de geboortedag van de verzetsstrijdster Helena Kuipers-Rietberg (1893-1944). Het is de sterfdag van de filosoof Martin Heidegger (1889-1976).

VOETSPOREN

Het andere nieuws van deze week

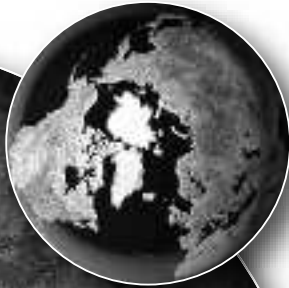

BOEREN IN MALAWI DOEN MEE AAN POEKRINGLOOP
Patrick Moyo woont in Malawi. Hij gebruikt zijn eigen uitwerpselen om zijn akkers te bemesten. Dat helpt. Hij oogst nu dubbel zoveel maïs en fruit. Is Moyo soms gek? Nee, gewoon arm; kunstmest is voor hem te duur. In 7 van de 27 districten in Malawi is mensenmest op akkers daarom inmiddels normaal geworden. Door mengen met houtskool, as en aarde ontstaat een meststof.

HET BESTE NIEUWS VAN DE WERELD, UIT INDIA
Het allerbeste wereldnieuws van deze week: Mayawati Kumari won de verkiezingen in India's belangrijkste deelstaat, Uttar Pradesh! De nationalistische hindoe-partij BJP werd in Pradesh pardoes gehalveerd door deze krachtige vrouw uit de Dalits - dat zijn de 170 miljoen kastenlozen die 'onrein' zijn volgens de andere vier kasten. Mayawati wil de eerste kasteloze premier van India worden. Haar Bahujan Samaj Partij verenigt kastenlozen en de hoogste kasten (Brahmanen) in dezelfde politieke partij. De overwinning is een mijlpaal voor de verzoeningspolitiek en de sociale verandering. Mayawati wil de staatsstructuur van India opnieuw inrichten. 's Werelds grootste democratie lukt het nog steeds niet om bestaansgrond te creëren voor de 'onreinen'. Elk uur worden twee Dalits aangevallen. Per dag worden dertien Dalit-vrouwen verkracht en elke week worden er dertien vermoord. Mayawati's verkiezing wordt alom gezien als een historische stap naar erkenning van de kastenloze Dalits in India.

DE KATHOLIEKE CREDITCARD VALT GOED IN BRAZILIE
Eusebio Scheid woont in Rio de Janeiro. Hij is de aartsbisschop van deze stad, die omhelsd wordt door een reusachtig Christusbeeld, hoog op een rots. Zijn nieuwste project is een rooms-katholieke creditcard. Een derde van de kosten voor het gebruik van de solidariteitscard gaat naar de armen. De kerk verdient er geen geld mee en de bevolking is erg enthousiast.

EEN PLAAG VAN PLASTIC TASSEN TEISTERT TSJAAD
Medard Laokein Kourayo in Tsjaad strijdt tegen de plastic tassen die bijna alle struiken van Afrika 'sieren', als vreemde bloemen klapperend in de wind. „Ze kunnen de bodem een eeuw lang verstoppert”, zegt hij. Medeleine Nekingalar in N'Djamena zegt: „In mijn tijd had iedere vrouw een mand bij zich. Zelfs melk en olie nemen ze vandaag mee in plastic tassen! Dat hoort toch niet?”

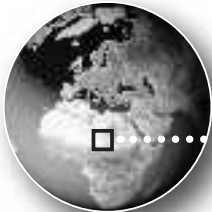

AAGJE

Vragen naar: aagje@nd.nl
of Aagje, postbus 111, 3770 AC Barneveld

Blauwe plek

Een blauwe plek is nooit lang blauw. En dat is gek, vindt een zekere Matthijs. Het blauw wordt geel en dan zelfs groen. Heel merkwaardig. Hoe kan dat?
Volgens oom Age typisch een vraag 'van deze tijd'. Vroeger maakte geen enkele man zich daar druk om. Blauwe plekken waren tekenen van kranige kerels die onversaagd en gespeend van elke kleinzieligheid vrouwen veroverden. Dan zwaait oom Age met zijn vuist in het rond en praat hij hard. Meestal volgt dan een onsamenhangend verhaal over ploegen met een paard en wassen met koud water uit de pomp. Enfin, laat ik het maar houden bij de blauwe plek. Het antwoord begint bij de talloze kleine bloedvaatjes die ervoor zorgen dat het bloed alle plekken van het lichaam kan bereiken. Die adertjes zijn zo klein dat ze makkelijk kapot gaan. Bijvoorbeeld door een klap of een botsing met de hoek van een tafel. Hierdoor lekt er bloed uit de ader in het weefsel vlak onder de huid. De adertjes worden snel gerepareerd, maar het bloed is niet zomaar opgeruimd. Daar heeft het lichaam zomaar een tot twee weken voor nodig. Tot die tijd is het bloed zichtbaar als blauwe plek. In het bloed zit hemoglobine dat in combinatie met zuurstof zorgt voor de rode kleur van bloed. Bloed dat buiten de aderen in het huidweefsel verdwijnt, kleurt paarsig. Door de rode schemering van de huid ziet dat er aan de buitenkant uit als blauw. Het lichaam gebruikt enzymen om de blauwe plek op te ruimen. En dat zorgt voor een vrolijk kleurenspeel. Een soort miniregenboog. De groene kleur komt van biliverdine, een stof die vrijkomt bij de afbraak van heem, een bestanddeel van hemoglobine. Bij de afbraak van rode bloedcellen komt de stof bilirubine vrij, een geel goedje dat normaal via de galblaas in de ontlasting het lichaam verlaat (even een zijpaadje: bij mensen met een leverziekte wordt bilirubine soms niet volledig uitgescheiden, waardoor de persoon een gelige huidskleur krijgt, oftewel geelzucht). Het proces dat optreedt bij een blauwe plek is bij iedereen hetzelfde. Wel is de activiteit van de enzymen die de afbraak regelen per persoon verschillend. Dat geldt ook voor de aanleg voor blauwe plekken. Over het algemeen zijn vrouwen daar gevoeliger voor dan mannen. Een verklaring daarvoor kan zijn dat vrouwen vaker last hebben van een tekort aan vitamine K. Die vitamine is nodig voor de productie van 'bloedstollingscomponenten'. Volgens oom Age heeft het er ook mee te maken dat vrouwen nu eenmaal onhandiger zijn. En minder stoer.

Aagje

door Dirk Vandycke

Tegen het einde van 1942 begonnen de Duitsers met het vorderen van arbeidskrachten, de beruchte Arbeitseinsatz. Voor degenen die het eerst werden opgeroepen, was het probleem: gaan of weigeren. Er was al wel ondergronds verzet tegen de vijanden, maar nu kwam het probleem van het onderduiken er ook nog bij. Een van de bekendste verzetslieden was ds. F. Slomp uit Hardenberg. Onder meer in zijn preken trok hij fel van leer tegen het werken voor de vijand. Al gauw had dit tot gevolg dat hij moest onderduiken, waarna hij overal in het land het verzet aanmoedigde. Hij kreeg de naam van Frits de Zwerver. Zo kwam hij in aanraking met mw. H.Th. Kuipers-Rietberg te Winterswijk. Zij wees ds. Slomp op de noodzaak om de onderduikers te helpen. Hij werd dan ook ingeschakeld om de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers te organiseren. In Winterswijk is een heel mooi herdenkingsmonument voor mw. Kuipers opgericht op het Rietbergplein. Op een stenen zuil staat op de bronzen plaquette onder haar afbeelding: Hier staat u voor het monument dat opgericht werd ter nagedachtenis van mevrouw H.Th. Kuipers-Rietberg (tante Riek) en ter ere van de Nederlandse vrouwen in het verzet. Tante Riek nam het initiatief tot oprichting van de Landelijke Organisatie voor hulp aan Onderduikers (de L.O.), die in de oorlogsjaren ongeveer 300.000 onderduikers verzorgde en daardoor zeer veel bijdroeg tot de bevrijding van ons vaderland. Zij werd geboren 26 mei 1893 te Winterswijk en stierf op 27 december 1944 in het concentratiekamp Ravensbrück. H. K.H. Prinses Wilhelmina der Nederlanden onthulde dit monument op 4 mei 1955. Op de stenen boog staat het beeld van een hert, beschermd door een vrouw. Het is een verwijzing naar psalm 42: 't Hijgend hert der jacht ontkomen. De beeldhouwer van dit bijzondere monument was de heer Bolhuis uit Amsterdam.

De beeldengroep waarbij de pastoors begraven zijn die Hoonhorst dienden van 1864 tot 1946. FOTO NEDERLANDS DAGBLAD/JACO KLAMER

‘Het hart is hier weg, meneer’

In deze rubriek gaat een redacteur na wat een bijzondere plek met zijn omgeving doet. Vandaag: Hoonhorst.

door Herman Veenhof

De omgeving is huiveringwekkend mooi, het is aangenaam weer (twintig graden en een bleek zonnetje) en het gaat per fiets het centrum van Dalfsen uit, de brug op die de Vecht overspant, met metalen, blauwe bogen, langs de spoorlijn en dan rechtsaf, de Oude Vechtsteeg in. Bij een klein, rietgedekt boerderijtje wordt de weg onverhard. Enkele kilometers later kom je Hoonhorst binnen. Je verwacht in zo'n mooie streek een oud centrumpje, maar niets is minder waar. Waar Kerkstraat en Lage Weide elkaar kruisen, ligt een driehoekig plein met klinkers. Daarop staat een betonnen sokkel met een bronzen paard. Het dier staat met één been op de grond en de andere drie omhoog, de staart is afgekap. Het wekt eerder paniek dan bewondering. Op het plein staat de opvallend moderne rooms-katholieke Cyriakoskerk. Een basisschool met dezelfde naam en geloofsovertuiging gaat half schuil onder het lover en ademt met baksteen, beige vensterstijlen en wit metalen belettering de sfeer van vroeger. De kerken op het kerkhof bevatten

veelal dezelfde namen. Damman, Stigt, Hulsman, Overmars, Nijenstein. Midden op het kerkhof is een klein klinkerpleintje met een paal. Daarop staat 'Ter ere van de naamloos begraven kinderen'. Dat is voor de ongedoopt gestorvenen, die tot een jaar of veertig geleden vanuit de roomse kerk niet in gewijde aarde mochten rusten. Dat verbod is nu officieel opgeheven. Aan het eind van het pad staat een beeldengroep: Jezus aan een kruis, aan zijn voeten moeder Maria en de jonge apostel Johannes. Hier liggen de pastoors bijeen die Hoonhorst dienden van 1864 tot 1946. Een oudere dame verzorgt het graf van haar man. Ze woonde veertig jaar in Hoonhorst. Ze vertelt over de kerk. „Vroeger stond hier een prachtig oud gebouw. Dat hebben ze een jaar of veertig geleden opgeblazen met dynamiet. Het gebouw vergde te veel onderhoud. Iedereen kwam kijken. En kijk eens wat er nu staat; een lelijke kerk, die tocht en lekt. Nu zijn ze nog meer geld kwijt aan onderhoud. Het hart is hier weg, meneer.” Dat geldt niet voor de mensen. Die zijn aardig. Je komt er zo tussen, de 623 inwoners van Hoonhorst, met hun tientallen verenigingen, sportpark De Potkamp, waar de kantine De Potstal heet, toneelvereniging Kolde'r, tennisclub

DE PLEK

't Melkhuussie, de Katholieke Bond voor Ouderen, het maandelijkse dorpsblad en uiteraard het Sproeffeest, drie dagen eind juni. Naar het noorden staat de molen Fakkert, die in tergend langzame fasen wordt gerenoveerd. Zaal en café Kappers hebben de klanten buiten zitten, met bier uit flesjes. Ik stel mijn vragen, maar met schroom. Waar Jaap Stam woont, en René Eikelkamp, en Erben Wennemars, en Ruud Lubbers. Die laatste zit dichtbij. Net buiten het dorp, met een bescheiden oprijlaan en een artikel 461-bord, maar geen veiligheidsmaatregelen. Het huis en bijhuis, net een beetje zichtbaar tussen het groen, zijn niet opschepperig, wel zit er een flink stuk bos aan vast. Hier wonen mensen die niet poenerig doen en niets te verbergen hebben, dat kun je zo zien. Je wordt bijna boos als je aan de afgang denkt die de ex-premier moest maken in New York. De voetballers wonen ruimer, met de nodige hekwerken omgord, aan de wegen naar Heino. Erben Wennemars is met vrouw en kind naar Zwolle verhuisd en zijn broertje Freddy woont nog bij zijn ouders op de boerderij in Dalfsen. Natuurlijk is het heel fout om langs huizen van Bekende Nederlanders te rijden. Maar het kriebelt toch een beetje.

‘Wil, je bent weer tante’

Ontmoeting op Selwerderhof

tekst en foto: Ytje Stevens

Bij een graf vol bloemen zit een vijftiger op zijn hurken. Een oude man met pet fietst hard de bocht om. Mensen komen en gaan op de begraafplaats Selwerderhof in Groningen. Wat zoeken ze bij de graven? Deel 1 van een serie.

Wanneer je op de begraafplaats Selwerderhof komt, moet je eerst door een symbolische tunnel van de dood. Aan beide kanten van de oprijlaan staan over een lengte van honderd meter oude kastanjabomen. Door hun dichte bladeren is het daaronder donker. 'Dit stelt het einde van het leven voor', staat in de gemeentefolder over het Selwerderhof. Elke keer verrast het licht achter deze doodstunnel, een grasveld met twee rijbanen richting de aula. De folder schrijft er niet over, maar betekent dit eeuwig leven in Gods Licht? Op de begraafplaats zie je imponerende graftombes, staande stenen en daartussen een ruwhouten kruis met alleen een naam. Je passeert het graf van de Groningse dichter Dick Ellen met het gedicht: *wordt binnenkort/hier afgehaald/voor thuis*. Tussen de graven bloeien bomen en heesters in paars, roze en wit. Op een grasveld liggen kleine stenen van vijftig bij zeventig centimeter. Vlak bij dit urnenveld zitten op een bank een oudere man en vrouw. „Ik ben hier even met mijn buurman”, vertelt Bina Adam (67), „om voor het graf van mijn dochter te zorgen.” (zie foto) Ze wijst het urngraf van haar dochter Wilma aan. 'Als leven lijden wordt is rust goed', staat erop. Een lachende jonge vrouw kijkt je vanaf een foto op de steen aan. Om de steen staan plastic zonnebloemen, tulpen en een cyclus. „Anders eten de reeën en konijntjes alles op”, zegt Bina. „Ik zie de hoefafdrukken van de reeën als het vochtig is.” Elke veertien dagen gaat Bina naar het graf van Wilma om te kijken of alles er nog netjes bij staat en om even met haar te praten. „Wil, je bent gisteren weer tante

geworden”, vertelt ze vandaag. Vijf jaar geleden overleed haar dochter op 38-jarige leeftijd aan kanker. Ze was moeder van vier zonen, waarvan de jongste anderhalf was. „Vreselijk was dat”, vertelt Bina. „Toen ben ik mijn hele huis gaan verven en sauzen, want als ik niks deed, werd ik gek. Het was zo'n lief kind en uitgerekend zij moet dat krijgen.” Wanneer Bina 's avonds een ster in de lucht ziet, praat ze even met haar dochter. „Och Wilma, ben je er weer lieverd?” Gelooft ze dat haar dochter een ster is? „Ik weet het niet. Ik wil graag in God geloven, maar ik ben er niet mee opgevoed. Ik weet niet hoe dat moet en ik ken niemand die in God gelooft. Maar er is wel iets. Waarom praat ik anders met de lucht? Maar als er een God bestaat, dan had Hij toch niet mijn dochter op 38-jarige leeftijd weggehaald bij haar kinderen?” Opeens, terwijl ze nadenkt en praat over verdriet, de dood en de opstanding van Jezus, herinnert ze zich een film op de televisie. „Die kruisiging zag ik laatst”, zegt Bina. „Zo afschuwelijk. Hij moest zijn kruis dragen en Hij zei ook nog: 'Vader, vergeef het hun, ze weten niet beter'. Daar moest ik zo om huilen. Dan ben je toch een heel goed mens.” Bina gelooft niet in toeval. „Waarom treffen wij elkaar hier? Waarom ging ik juist op deze morgen naar Wilma? Ik was het helemaal niet van plan, maar ik zag mijn buurman gaan. 'Oh, hij gaat even naar het Selwerderhof', dacht ik. Hij gaat dan naar zijn ouders en daarom ging ik met hem mee naar mijn dochter. Nee, dat we nu met elkaar praten, is niet zomaar.”

UIT DE PRAKTIJK

Franka Cadée vertelt vandaag voor het laatst over haar werk als verloskundige.

Moederdag

Sinds Moederdag zijn er in mijn praktijk zestien gezonde moeders bij gekomen, met gezonde kinderen. Zelf ben ik ook moeder van drie kinderen. De dag voor Moederdag kreeg ik tot mijn verrassing een moederdagkaart. Dat overkomt mij niet vaak. „Elke dag is Moederdag, het is eigenlijk vooral wat voor de commercie”, vertel ik mijn kinderen. Zij nemen dat van mij aan. Dus voor mij dan geen ontbijt op bed! Deze kaart was echter heel anders dan ik verwachtte. ‘Fijne moederdag en veilig moederschap voor alle vrouwen’ stond op de voorkant, met foto’s van stralende vrouwen met hun kinderen uit alle delen van de wereld. Het is elke keer confronterend te horen dat er iedere minuut een vrouw sterft door complicaties bij de zwangerschap en bevalling. Dat zijn meer dan 1600 vrouwen per dag, volgens WHO cijfers, waar deze kaart vandaan kwam. Het is voor mij vanzelfsprekend dat een zwangere vrouw die mij nodig heeft, mij belt. Ik rijd naar haar toe, behandel haar zelf of verwijst haar door naar een ziekenhuis, vijftien minuten rijden hiervandaan, waar een team medici altijd aanwezig is. Het is heel anders om zonder snel communicatiemiddel, verloskundige, een weg of benzine, naar een ziekenhuis op tien uur rijden te komen, zonder artsen, elektriciteit, apparatuur of medicatie. Dit voorbeeld klinkt extreem, maar ten zuiden van de Sahara en in Zuidoost-Azië is het praktijk. Ik heb de moederdagkaart op onze wachtkamertafel gelegd, omdat ik geloof dat het goed is hierbij stil te staan. In Nederland heeft iedere vrouw recht op een verloskundige, maar wereldwijd is er een gigantisch tekort en de politiek geeft er zelden prioriteit aan. Diep dankbaar ben ik met elke vrouw die ik mag bijstaan om gezond te bevallen. Mijn dienst voor Moederdag was druk, ik heb vierentwintig uur mijn bed niet gezien, maar de verdiensten waren een Viktor, Sanne en Nikki, ieder veilig geboren in hun eigen huis met drie kersverse gezonde moeders. Mijn Moederdag kon niet meer stuk!

KRUIJMELDIEF

Opgerichte steen

door Adrian Verbree

Twee boeken laten ons kennismaken met God. In het eerste boek loop je rond en ben je tegelijk een letter. Het is het boek van de schepping. Het tweede boek houdt je in handen. Het is de Bijbel. Het geloof is een niet te bewijzen zekerheid. Maar heb je je eenmaal aan zo'n kinderlijke manier van zeker-zijn uitgeleverd, dan zijn er opeens wél bewijzen. In de loop van de jaren ben ik steeds meer van die bewijzen gaan houden. Vroeger vond ik het verdacht te zeggen: er móét wel een God zijn, want alles kan niet spontaan zijn ontstaan. Het was net of je door zoiets te zeggen, verraad pleegde aan het geloven-zonder-te-zien. Een soort tweedetrangsgeloof lag op de loer. De ware gelovige moest daarboven staan, als ziende de onzienlijke. Tegenwoordig weet ik beter. Het zien volgt op het geloven. In de volgorde ligt de zekerheid.

En als de werkelijkheid niet los verkrijgbaar is, maar slechts vanuit het geloof werkelijk begrepen kan worden, waarom zou ik dan niet gretig om mij heen kijken?

Je leest in de Bijbel over opgerichte stenen. Het waren de wegwijzers van het geloof. De ANWB-borden van Kanaän. Hier ontmoette vader Jakob God. Hier staken wij de Jordaan over. Eben-Haëzer tussen Mispa en Sen, weet je nog hoe de HEER ons van de Filistijnen verlosste onder Samuël? En deze steen in het Koeningsdal getuigt van de hoog- en overmoed van Absalom die hem oprichtte. Opgerichte stenen. Ze zijn allemaal verdwenen. Nee, niet allemaal. Eén is er gebleven. Het is een opgerichte steen in vermomming, een opgerichte kuil om precies te zijn.

De Dode Zee, waar ooit Sodom en Gomorra lagen.

onder het niveau van de Middellandse Zee de laagste plaats op aarde. Het is tegelijk het grootste monument op aarde; dit litteken in het aardoppervlak strekt zich uit over meer dan negenhonderd vierkante kilometer.

Judas zegt: er gaat tot op vandaag een boodschap vanuit. Inderdaad. En die boodschap is niet mis te verstaan: Sodom en Gomorra, dieper kan een mens niet vallen, hier viel men uit Gods hand.

En herinner u ook Sodom en Gomorra en de naburige steden. Net als die engelen pleegden ze ontucht en liepen ze achter wezens aan die anders waren dan zijzelf, en nu liggen ze daar als afschrikwekkend voorbeeld, gestraft met een nooit dovend vuur.

Judas 7

ALLE KLEINE BEETJES

'Alle kleine beetjes' zet de schijnwerper op vrijwilligerswerk. Stuur informatie naar: allekleinebeetjes@nd.nl of Alle kleine beetjes, postbus 111, 3770 AC Barneveld. Ook voor wie hulp wil aanbieden of hulp wil vragen voor zichzelf of iemand anders die dat nodig heeft. Zie ook de voorwaarden op www.nd.nl

Bemiddelen, ontgooien

Als je voor deze rubriek op zoek gaat naar vormen van vrijwilligerswerk waaraan mensen zich geven, kom je bijzondere voorbeelden tegen. Zo kent Rotterdam, net als andere steden, in diverse wijken de zogenoemde buurtbemiddelaar. In de stad wonen mensen immers dicht op elkaar en dan kan harde muziek, rommel in het trappenhuis, een blaffende hond, lawaai van kinderen of stank aanleiding zijn voor een burenruzie. Niet alleen in de grote stad overlied. In zulke gevallen kan bemiddeling uitkomst bieden. De bemiddelaar praat met beide partijen en probeert afspraken te maken voor de toekomst. In Kralingen-Crooswijk, Rotterdam, zijn zo'n tien bemiddelaars aan het werk, meestal in tweetallen. Marcel Bom woont zelf in de wijk en meldde zich ruim drie jaar geleden aan als buurtbemiddelaar. „Ik woon hier erg naar mijn zin, maar zie natuurlijk de problemen van de grote stad. Samenleven gaat niet vanzelf. Als je de woonkwaliteit op peil wilt houden, moet je er wat voor doen.” Wat hem aanspreekt in het werk van buurtbemiddelaar is de laagdrempelige insteek. „Het gaat om direct contact met de bewoners, wijkgenoten.” Na zijn aanmelding kreeg hij een training, waarin de vrijwilligers vooral dingen afleren. Oordelen over situaties, bijvoorbeeld. „Als je bij een partij bent geweest die buurtbemiddeling heeft ingeschakeld, krijg je vanzelf een beeld van de tegenpartij. Maar breng je die een bezoek, dan pakt dat vaak verrassend uit. Die heeft zijn eigen werkelijkheid die vaak haaks staat op die van de ander. Beeldvorming vindt vooral in je hoofd plaats en dat zit je als buurtbemiddelaar

in de weg.” Bom vertelt het bijna klassieke voorbeeld van twee burens die al twaalf jaar in een zekere vijandigheid ten opzichte van elkaar leven. Gebaseerd op een misverstand. Na een incident dachten ze beiden van elkaar dat er niet meer gegroet werd en vervolgens maakten ze het probleem groter en groter. Bom: „Op het moment dat het uitgesproken werd, was het binnen vijf minuten opgelost. Vaak ligt aan ruzies een kleinigheid ten grondslag.” Bom en de andere vrijwilligers moeten telkens weer uitleggen dat ze geen politieagent of rijdende rechter zijn. „We lossen niet het probleem op van de bewoner die bemiddeling heeft aangevraagd, we laten het de mensen zelf doen.” Per jaar 'behandelt' Bom zo'n acht tot tien ruzies. Hij noemt het opvallend dat mensen steeds meer de neiging hebben gekregen anderen te laten opdraaien voor het oplossen van problemen. De Roteb moet maar zorgen dat het afval verdwijnt, de politie moet maar zorgen dat er geen lawaai is, en de woningbouwvereniging moet maar optreden tegen de burens. „Soms speelt onwetendheid een rol, maar bewoners hebben de neiging problemen op het bordje van instanties te schuiven. Als mensen wél zelf verantwoordelijkheid nemen en met elkaar in gesprek raken, zie je ze ontmoeten. Ze geven aan wat ze van een ander verwachten en doen ook zelf water bij de wijn. Het is dankbaar werk.”

Wilt u reageren op Alle kleine beetjes, vrijwilligerswerk onder de aandacht brengen, hulp vragen of aanbieden? Schrijf naar een van de adressen bovenaan deze rubriek.

De Brouwerij, scholengemeenschap voor SO en VSO (cluster 4), zoekt voor de afdeling deeltijd adolescenten regio Midden in Ede een

DOCENT (m/v)

16 uur per week

Salaris: conform cao-onderwijs (wpo/wec), max. schaal LB (voorheen onderwijsschaal 10)

Situatieschets

De afdeling deeltijd adolescenten te Ede maakt deel uit van de afdeling Ambulante Zorg aan kinderen en jeugdigen in regio Midden. De dagbehandeling biedt een intensieve vorm van hulp aan jongeren van 14 tot 17 jaar waarbij de jongeren thuis kunnen blijven wonen en een psychiatrische opname wordt voorkomen. De hulp bestaat uit een school-, een groeps- en een individueel programma, waar-bij geprobeerd wordt zorg op maat te geven.

De functie

Uw taak is het gestalte geven aan het onderwijsprogramma binnen de deeltijdbehandeling in samenwerking met andere docent(en).

Het profiel

Wij zoeken iemand die beschikt over:

- een onderwijsbevoegdheid (Pabo of NLO) liefst met aanvullende studie/opleiding (bijv. speciaal onderwijs);
- ervaring in het onderwijs (bijv. voortgezet of voortgezet speciaal onderwijs);
- kennis van en voorkeur voor exacte vakken;
- vaardigheden om adaptief onderwijs vorm te geven;
- ervaring met het werken met handelingsplannen;
- het vermogen samen te werken met andere disciplines;
- het vermogen evenwichtig en flexibel om te gaan met de problematiek van jongeren en het te volgen lesprogramma.

Van u wordt verwacht dat u in staat bent uw werk te verrichten vanuit een christelijke levensovertuiging en zo de gerefor-meerde identiteit van Eleos zelfstandig uit te dragen in het dagelijkse contact met de leerlingen.

Ons aanbod

Als docent komt u in dienst van De Brouwerij en wordt u gedetacheerd bij de deeltijdbehandeling van Eleos. Werken bij De Brouwerij en Eleos betekent werken in een professionele omgeving, waarbij de dynamiek van de organisatie volop ruimte biedt voor persoonlijke groei. Binnen de functie van docent is er veel ruimte voor uw eigen inbreng.

Informatic

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met mevrouw A.S. Prins-Gunnink (behandelcoördinator) of mevrouw C. Sieben (leerkracht), tel. (0318) 43 23 30. E-mailen kan ook: agaath.prins@eleos.nl of corrie.sieben@eleos.nl

Solliciteren

Schriftelijke sollicitaties kunnen tot 9 juni 2007 worden gericht aan De Brouwerij, t.a.v. afd. P&O, Postbus 6, 6670 AA Zetten.

Kijk voor meer informatie op www.eleos.nl

Acquisitie naar aanleiding van deze advertentie wordt niet op prijs gesteld.

1 VMBO MEERWAARDE!

Door de scholenfusie per 1 augustus 2008 tussen het Groen van Prinsterercollege en de Christiaan Huygensschool ontstaat er in Barneveld één brede vmbo-onderwijsvoorziening met vier sectoren (Groen, Z&W, Economie en Techniek). Daarbinnen hebben we het Praktijkonderwijs, LWOO en alle leerwegen van Basisberoepsgerichte leerweg tot Theoretische leerweg.

In 2010 hopen we gezamenlijk het nieuwe schoolgebouw te betrekken. Dat schoolgebouw wordt ingericht voor kleinschalig onderwijs aan 1800 leerlingen.

We vinden dat leren contextrijk, uitdagend, loopbaangericht en betekenisvol moet zijn. Daarom streven we naar leeromgevingen met realistische werksituaties, veel praktijk, bedrijven en instellingen in de school, stages in het bedrijfsleven en contacten met maatschappelijke organisaties. Samenwerken en ontwikkelen staan hoog in ons vaandel.

We zijn een school met een protestants-christelijke identiteit. Een identiteit die in het nieuwe gebouw zichtbaar en voelbaar moet zijn. Niet in de laatste plaats door het personeel dat er werkt. Daarom zoeken we collega's die vanuit overtuiging het protestants-christelijk onderwijs willen dienen en die kerkelijk meelevend zijn.

Wie mee wil bouwen aan een nieuw gebouw, vitaal vmbo-onderwijs met een duidelijke christelijke uitstraling, moet bij ons zijn!

Onze school maakt deel uit van het regionaal samenwerkingsverband VIA (www.via-scholen.nl)

Wij zoeken voor het nieuwe cursusjaar docenten voor de vakken:

1. Nederlands1,0 fte

2. Engels1,5 fte

3. Duits1,0 fte

4. Wiskunde/Nask0,4 fte

5. Schakelklas (SVO-VO) - AVO1,0 fte

6. Praktijkonderwijs1,6 fte

7. Godsdienst/maatschappijleer0,32 fte

Een combinatie van vakken is mogelijk

Inlichtingen over de vacatures kunnen worden ingewonnen bij de heer G.A. Stoffelsen lid CD (CH) tel. 0342 40 47 77

Sollicitaties kunnen per mail naar het directiesecretariaat: secretariaat@gvp.nl onder vermelding van referentiecode ND2107

Chr. School voor Basisvorming, VMBO-techniek en Praktijkonderwijs

Christiaan Huygens

Protestants-Christelijke Scholengemeenschap Groen van Prinsterer college

Kijk ook op: www.christiaan-huygensschool.nl en www.gvp.nl voor meer informatie over onze scholen.

Van Dool Geveltechniek uit De Lier is dé specialist in aluminium en stalen gevels. De kwaliteit en betrouwbaarheid van Van Dool staan garant voor vakmanschap op het gebied van ramen, deuren, kozijnen, serres, rolluiken, zonweringen en complete gevelconstructies. Wij zijn op zoek naar:

Monteurs en voormannen gevelmontage

Als monteur of voorman ga je onze producten installeren op locaties in geheel Nederland. Werk voor mensen die ervaring in onze branche hebben of bekend zijn met werk in de bouw, de kassenbouw of de gevelbeplating. Belangrijk is verder dat je geen last hebt van hoogtevrees en in het bezit bent van rijbewijs B.

Voor meer informatie kun je contact opnemen met de heer J.C. Bakker, telefoon (0174) 522 000. Sollicitaties kun je sturen aan Van Dool Geveltechniek, t.a.v. personeelszaken, Postbus 43, 2678 ZG De Lier of aan personeelszaken@vandool.nl.

De arbeidsvoorwaarden bij Van Dool zijn prima en voormannen krijgen de beschikking over een montagebus.

Kijk voor al onze vacatures op www.vandool.nl/vacatures

Acquisitie naar aanleiding van deze advertentie wordt niet op prijs gesteld.

Postbus 7 - 6733 ZG Wekerom
Telefoon: 0318 - 46 71 71 - Fax: 0318 - 46 22 23
E-mail: info@bergtoys.com
Website: www.bergtoys.com

BERG Toys in Wekerom (met vestigingen in België, Duitsland, Tsjechië en China) is een toonaangevende producent en groothandel van skelters, trampolines en ander professioneel speelgoed.

Het bedrijf ontwikkelt, maakt en verkoopt robuust en veilige producten en staat bekend als innovatief en betrouwbaar. In twintig jaar tijd heeft zij een stevige Europese marktpositie verworven en is zij continu bezig de markt verder uit te bouwen. Dit succes is vooral te danken aan de 90 enthousiaste en betrokken medewerkers. In een steeds veranderende markt blijft zij actief op zoek naar nieuwe mogelijkheden om kansen te benutten.

Als gevolg van het vertrek van de huidige secretaresse, zoeken wij kandidaten (m/v) voor de (fulltime) functie van

Management Assistente

Functie:

Je bent primair verantwoordelijk voor de ondersteuning van de General Manager. Je draagt zorg voor het beheer van de agenda, behandeling van ingaande post en het verzorgen van interne en externe correspondentie. Het voorbereiden en notuleren van vergaderingen en het organiseren en coördineren van interne en externe besprekingen behoren eveneens tot het takengebied. Daarnaast ben je verantwoordelijk voor facilitaire zaken en het overzichtelijk en actueel houden van het directiearchief. BERG Toys biedt je uitgebreide ontwikkelings- en opleidingsmogelijkheden en een beloning die in overeenstemming is met de waarde van de functie en het bijbehorende opleidingsniveau.

Profiel:

Voor deze uitdagende baan heb je een afgeronde secretariële opleiding (Schoevers/HBO). Je beheerst de Nederlandse en Engelse taal goed in zowel woord als geschrift en beschik je over een goede kennis van MS Office. Daarnaast ben je discreet, representatief, assertief, sociaal vaardig en dienstverlenend ingesteld.

Reactie:

Herken je jezelf in het bovenstaande profiel?
Stuur je sollicitatie, met c.v. aan: BERG Toys, t.a.v. de heer Leopold van Os, Manager HRM, Postbus 7, 6733 ZG Wekerom. Wil je meer weten over de functie, neem dan gerust contact met hem op; T. +31 (0) 318 46 71 40, M. +31 (0) 6 20 634 788 of e-mail Ivanos@bergtoys.com.

Kijk ook op www.bergtoys.com.

Acquisitie naar aanleiding van deze advertentie wordt niet op prijs gesteld.

CompuTeam

Amersfoort Lelystad Hattem

www.computeam.nl

Applicatiebeheerder

Omdat wij groeien en jij kwaliteiten hebt.

Het Gomarus College is een gereformeerde school

We staan voor kwaliteit
We benutten verschillen
We geven aandacht
We bieden veiligheid
We dragen bij aan de ontwikkeling van jonge christenen

Gomarus College: van praktijkonderwijs tot gymnasium

Vestigingen in Assen, Drachten, Leeuwarden, Groningen en Zuidhorn

www.gomaruscollege.nl

leren voor je Leven

Gomarus College zoekt docenten!

Het Gomarus is voortdurend op zoek naar mensen die een (volgende) stap willen zetten in hun carrière. Onderwijs biedt volop kansen. Die kans wordt je nu geboden!

Voor het komende schooljaar zoeken wij docenten:

GroningenENGELSdeels 1e graads

circa 1,0 fte

DrachtenFRANS

circa 0,5 fte

GroningenTECHNIEK

circa 1,5 fte

GroningenWISKUNDE1e graads

circa 1,0 fte

Voor meer informatie over deze functie kun je kijken op onze website: www.gomaruscollege.nl

Ben je bevoegd? Studeer je nog? Werk je nu in het primair onderwijs?

Stuur dan je sollicitatie voor 6 juni a.s.

gomarus college

Sollicitanten dienen belijgend lid te zijn van één van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt of van de Christelijk Gereformeerde Kerken.

Bij gebleken geschiktheid wordt een vast dienstverband geboden.

Je sollicitatie kun je richten aan:

Gomarus College t.a.v. Jaap Prins Postbus 399 9700 AJ GRONINGEN

Mailen mag ook: js.prins@gomaruscollege.nl

Overal ter wereld

Het Nederlands Dagblad is overal verkrijgbaar. Van de camping in Frankrijk tot de tipi op de prairie van South-Dakota. Waar u ook bent, wij zijn er ook! In de betere hotels en op luchthavens zijn wij te koop uit een kranten-automaat. Geprint op A3-formaat. Via internet is het mogelijk het Nederlands Dagblad te downloaden. U betaalt een los nummer met uw creditcard. Zo simpel is het. U kunt nu overal de ochtend maken met uw eigen krant.

Meer informatie? Kijk op www.nd.nl/digitalekrant

Nederlands Dagblad
abonneservice@nd.nl
tel 0342 - 411711
fax 0342 - 411613
postbus 111
3770 AC Barneveld

Veluwe Plus, samen voor gereformeerd onderwijs met Toekomst.

aangesloten scholen:
Apeldoorn, 't Schrijvertje
Arnhem, Pieter Jongelingschool
Barneveld, De Bron
Ede, De Triangel
Ermelo, De Schakel
Harderwijk, Fontanussschool
Nijkerk, De Open Kring
Veenendaal, De Plantage
Zeewolde, In de Lichtkring
Zutphen, De Bongerd

www.veluweplus.nl

De Plantage

gereformeerde basisschool

Veluwe Plus zoekt jou!

Ben jij een geboren leider? En op zoek naar een nieuwe uitdaging?

'De Plantage' in Veenendaal is op zoek naar een

Locatiedirecteur

WIJ ZIJN EEN SCHOOL:

- met een enthousiast en gezellig team dat wil werken vanuit een levende relatie met Jezus Christus
- die volop bezig is toe te werken naar een nieuw onderwijskundig concept
- met betrokken ouders met o.a. een bedrijvige activiteitencommissie
- met een streekfunctie

WIJ ZOEKEN EEN TEAMLEIDER DIE

- leeft en werkt vanuit zijn geloof
- aantoonbaar onderwijskundig leiderschap heeft
- kan stimuleren en enthousiasmeren
- bij voorkeur al enige leidinggevende ervaring heeft
- een team kan leiden in het ontwikkelingsproces
- goede communicatieve eigenschappen bezit
- besluitvaardigheid aan de dag legt
- en bijdrage kan en wil leveren aan Veluwe Plus

Voel jij je aangesproken door deze functie, ben je lid van een gereformeerde kerk vrijgemaakt of van een christelijk gereformeerde kerk, dan nodigen we je uit te reageren.

Wit je eerst een kijkje komen nemen in de school, dan kan dat in de week van 4 tot 8 juni. Daarvoor kun je contact opnemen met Cobie Nieboer(1B) tel. 033 - 455 23 49 (privé), of 0318 - 54 81 22 (school). Bij haar kun je ook informatie inwinnen, evenals bij Bertus Lap (leerkracht), tel. 06 - 13 78 88 87 of bij Jetze Baas (algemeen directeur Veluwe Plus) tel. 06 - 51 60 80 15.

Sollicitatiebrieven voorzien van een CV tot uiterlijk 9 juni 2007 richten aan: Sollicitatiecommissie 'De Plantage' te Veenendaal, Postbus 36, 3770 AA te Barneveld. Je kunt je sollicitatie ook e-mailen: regiodirectie@veluweplus.nl

De eerste ronde van gesprekken is gepland op vrijdagmiddag 15 juni 2007. Een assessment kan deel uitmaken van de procedure.

Veluwe Plus

gereformeerde schoolvereniging

ZZ

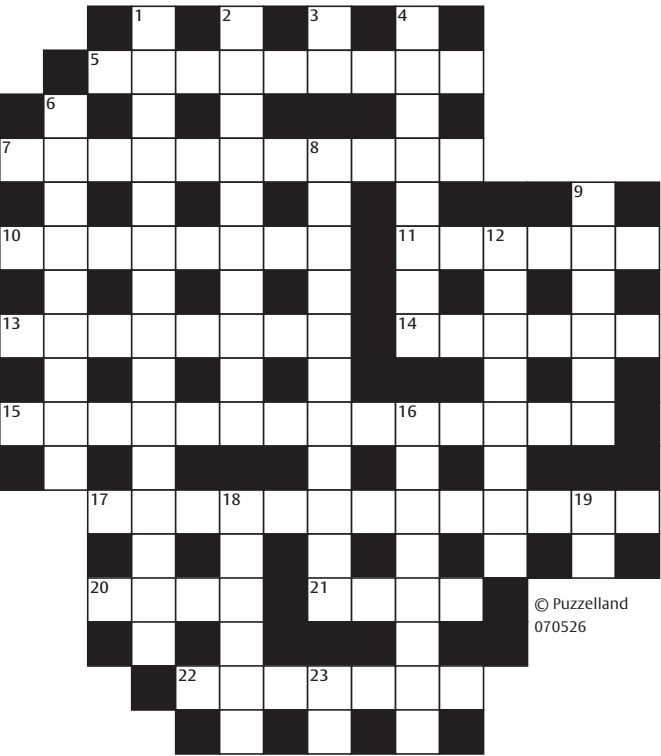
CRYPTOGRAM

HORIZONTAAL

5. Voor de vorming gaat het eten niet af (9); 7. Aansporing om plaatselijk te toetsen? (11); 10. Opgegooid door een student (8); 11. Nakomelingen van het mannelijk geslacht (6); 13. Zo duidelijk dat het tastbaar wordt (8); 14. De afdeling van een droog insect (6); 15. Gemerkte prenten? (14); 17. Een kasteel tot besluit (13); 20. Overgehaalde vogel (4); 21. Die grindhoop is in orde (4); 22. Een heel eind terug in de defensie (7).

VERTICAAL

1. Geweld gebruiken tijdens een vliegreis? (2,2,6,5); 2. Uitgehaald door een Europeaan? (10); 3. Jongen van de krant (2); 4. Die jongens kunnen de kleren krijgen (8); 6. Die kijkers willen antwoord (9); 8. Vrekken nemen er een sneetje van (11); 9. Ordinair in Huizen (6); 12. Duistere trommel? (8); 16. Ademloze vliegroute (8); 18. Ontvlambare slons van gewicht (6); 19. Voorzetsel waar we niet buiten kunnen (2); 23. Uitkering voor weggebruikers met pech (2).

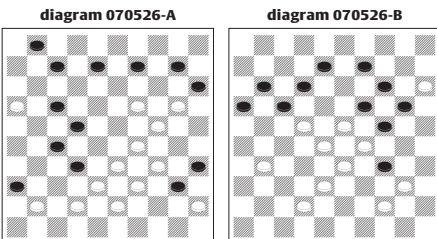
© Puzzelland 070526

DAMMEN

A. PRIJZEN REVELSANT 8 8303 ZD EMMELOORD

Kees Thijssen is goed van slag, maar dan niet in positieve zin bedoeld. Nederlagen tegen Pierre, Ndjofang en Scholma brachten hem in de onderste regionen van de ranglijst terecht. Daarentegen weet Jeroen van den Akker zich aardig bij de best geklasseerden te handhaven. Twee partijen om na te spelen. Eerst Thijssen – Pierre: 1.33-29 19-23 2.35-30 14-19 3.40-35 17-22 4.45-40 11-17 5.38-33 9-14 6.30-25 4-9 7.50-45 6-11 8.42-38 1-6 9.47-42 22-28 10.33x22 17x28 11.34-30 23z34 12.32x23 19x28 13.40x29 11-17 14.44-40 7-11 15.49-44 2-7 16.40-34 16-21 17.44-40 20-24 18.29x20 15x24 18.29x20 15x24 19.30x19 13x24 20.34-30 9-13 21.30x19 14x23 22.40-34 10-14 23.34-30 17-22 24.30-24 21-27 25.45-40 11-17 26.40-34 27-32 27.38x27 17-21 28.7x16 22-27 29.31x33 23-29 30.34x23 en wit geeft zich gewonnen. En als tweede: Ndjofang – Thijssen: 1.34-29 20-25 2.40-34 15-20 3.44-40 10-15 4.50-44 5-10 5.29-24 20x29 6.33x24 19x30 7.35x24 17-22 8.38-33 11-17 9.42-38 6-11 10.32-28 16-21 11.37-32 11-16 12.47-42 14-20 13.31-27 20x29 14.34x23 22x31 15.36x27 18x29 16.33x24 10-14 17.41-38 21-26 18.38-33 17-21 19.46-41 7-11 20.41-36 1-6 21.40-34 14-20 22.33-29 12-18 23.45-40 8-12 24.43-38 9-14 25.37-31 26x37 26.42x31 21-26 27.48-43 26x37 28.32x41 11-17 29.38-32 3-8 30.40-35 14-19 31.43-38 19x30 32.35x24 17-22 33.28x17 12x21 34.39-33 15-20 39.49-43 8-13 40.43-38 20-24 41.29x20 25x14 42.33-29 14-20 43.38-33 13-19 44.33-28 2-8 45.41-37 8-13 46.28-23 19x28 47.32x12 21x41 48.36x47 6-11 49.35-30 20-25 50.12-7 25x23 51.7-1 13-19 52.1x29 11-17 53.47-42 17-22 54.42-37 2-0

Dan nu de ladderstanden na het eerste kwartaal 2007. **Ladder A:** 1. H. Strating, Nunspeet, 126 punten; 2. J.L. Bolks, Emmen, 104; 3. Jac. Reiffers, Epe, 94; 4. J.W. Uijterlinde, Vleuten, 80; 5. G.H. Kroese, Kuinre, 52; 6. H.J. Das, Leek, 52; 7. H. Bruijnjs, Oud-Beijerland, 26; 8. T. van Eck, Zoetermeer, 4; 9. E.v.d. Groep, Slidrecht, 0.

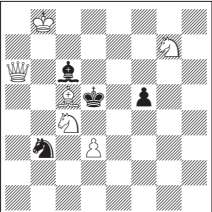
SCHAKEN

DRS. B.H. WILDERS
KONING NOBELPAD 24 3813 KK AMERSFOORT
E-MAIL: WILDERS.JJLST@WX5.NL

Het laatste probleem van mei, nummer 2113, een driezet, werd gecomponeerd door A. Michelsen en sleutelzet en varianten dienen te arriveren voor het Drakenbootfestival. Uiteraard ook weer een oplossing: de sleutelzet van probleem 2106 was 1. Dd5. **Probleem 2113:** Wit: Kb8, Da6, Lc5, Pc4, Pg7, pion d3 Zwart: Kd5, Lc6, Pb3, pion f5. Kennelijk is er nog altijd een grote markt voor boeken, dvd's en wat er tegenwoordig allemaal mogelijk is over de opening van de schaakpartij. Vooral onder de eierzuchtige jongeren treft men hordes wandelende variantenkoffers aan die moeiteloos de eerste twintig zetten van een bepaalde opening in snelschaakpartijen binnen twintig seconden op het bord kwakken, waarbij de routiniers in het vak vaak denken: 'verstaan jullie eigenlijk ook wat je speelt?'. Maar gezien de beperkte tijd die je tegenwoordig hebt, is het zeker een voordeel wanneer je in de openingsfase goed op de hoogte bent. Een uitgever die veel aan deze trend bijdraagt is Everyman Chess (www.everymanchess.com). Zo verschenen er weer drie livjige boeken over wat daar woelt en wemelt in de Pirc, de Caro-Kann en het Frans en daarbij kan zowel wit als zwart meegenieten. We stellen ze even aan u voor. Dr. James Vigus wierp zich op De Pirc voor Zwart en Wit (Isbn 978-1-85744-432-2) en dat bijna 400 bladzijden lang met theorie en illustratieve partijen. Jovanka Houska laat zien dat ook het zogenoemde zwakkere geslacht de openingsslag niet schuwt met een fraai boek over de Caro-Kann waarbij zij vooral voor de zwartspeler schrijft (Isbn 978 -1-85744-434-6) Een opening waarover het schrijversvolk niet uitgeschreven raakt, is het Frans en daarvoor heeft Everyman een gerenommeerde schaakboekenschrijver ingehuurd, John Watson, in de serie Gevaarlijke Wapens Het Frans (Isbn 978-85744-435-3). Uiteraard zal ieder boek vooral interessant zijn voor de spelers van de zojuist genoemde opening, maar ook de overigen kunnen genieten van de talrijke fraaie partijen die niet alleen de openingen uitgebreid verklaren maar gelukkig ook deskundig commentaar leveren op midden- en eindspel.

Het is niet eenvoudig uit al dit fraais iets uit te kiezen, maar goed, het werd Leko-Morozevich in het Frans in het hoofdstuk 'Vloeken in de kerk', en wel omdat in de zogenoemde Franse Kerk de derde zet van zwart verhindert dat zwart met de Franse zet c5 het witte centrum onder vuur neemt. 1. e4 e6 2. d4 d5 3. Pc3 Pc6 4. Pf3 Pf6 Vooral de Duitsers Hecht en Reefschlager hebben zich voor deze variant van zwart ingezet en mogen hun naam eraan verbinden. 5. Lg5 Le7 6. e5 Pe4 (Pd7 zou te passief zijn) 7. Lxe7 Dxe7 8. a3 verhindert een aantal zetten van zwart richting veld b4. 8..Ld7 9. Ld3 Pg5 Hier is al een kritische stelling waarin wit goed moet nadenken over de consequenties en in de analyses komt het merkwaardige Pg1 er nog het beste af. Wat wit speelt: 10. Le2 is na 9. Ld3 natuurlijk al een tegenslag. 10. Pxf3? 11. Lxf3 f6 Een steeds terugkerend thema in de variant met 3..Pc6. 12. exf wit moet wel Dxf6 13. Pe2 Wit heeft de d-pion gered maar staat slechter, ondanks de loper op d7. 13. 0-0-0 14. 0-0 h5 15. c3 g5 16. Pc1 g4 17. Le2 e5 Zwart bevrijdt de loper en valt aan 18. Pb3 Kb8 19. Lb5 e4 Niet het beste, beter exd. 20. Pc5 Lc8 21. Da4 Td6 22. Tae1 h4 23.Te3 Thd8 24. Lxc6 Txc6 25. b4 Dg5 26. Tfe1 Th6 27. c4 g3! 28. cxd (fxg hgx lost ook niets op voor wit) gxh2? 29. Kxg2 Tg8 30. Tg1 Dg3! Altijd leuk zo'n zet te kunnen spelen al is het natuurlijk geen echt damevoer want na slaan is het mat 31. Kh1 Dxf2 32. Tc3 h3 33. g3 h2 34. Tgc1 Tgx3 35. Tgx3 Dgx3 36. Tf1 Tg6 37. Pd7f. Als er ooit een voorbeeld is van een Schaak der Wrake dan dit, maar zwart had nog mooi de mist in kunnen gaan met 37...Lxd7 38. Tf8? Lc8 39. Txc8? Kxc8 40. De8 mat. Zo zie je maar dat je werkelijk tot en met de laatste zet van de partij geconcentreerd moet blijven. Maar na 37...Ka8 gaf wit de strijd op. Was de zet 3..Pc6 vroeger meer iets voor zwartspelers die bang waren voor grote theoretische kennis bij wit, inmiddels is het een opening geworden die door het Franse volkje geaccepteerd is en zoals uit deze partij blijkt, moet wit goed op zijn tellen passen.

probleem 2113

SUDOKU

STARTER

				3	6			
4			9		7			
1	8	6			5	7		
9	3					1	6	
5	2	1		4	9			
	4			7	3		5	
3						8		
		2	7			5	4	
	9			8			2	

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

© Puzzelland 070526

GEVORDERDEN

3								5
	7			4				
		5		6		9	1	
			2					3
6				5				1
				8		7		
2			1			3	6	7
		7						
	4						9	

OPLOSSING VORIGE WEEK

STARTER

2	4	6	3	1	9	8	7	5
1	7	3	5	8	2	4	6	9
8	9	5	6	7	4	1	2	3
4	2	8	1	5	7	3	9	6
6	1	7	4	9	3	2	5	8
5	3	9	2	6	8	7	4	1
9	5	4	7	3	1	6	8	2
7	8	1	9	2	6	5	3	4
3	6	2	8	4	5	9	1	7

GEVORDERDEN

4	8	3	5	2	7	9	6	1
9	5	1	3	6	8	7	4	2
2	6	7	1	4	9	3	5	8
6	3	2	9	1	5	8	7	4
1	7	4	8	3	2	5	9	6
5	9	8	6	7	4	1	2	3
3	4	6	7	9	1	2	8	5
8	1	9	2	5	6	4	3	7
7	2	5	4	8	3	6	1	9

Dankbetuiging mw. Kerpel

BESTE PUZZELAARS,

27 jaar lang hebben mijn man en ik puzzels gemaakt. We deden dat samen, de een kon niet zonder de inbreng van de ander. Mijn man verzorgde het computergedeelte, terwijl ik meestal de ontwerper van de puzzels was. Het maandelijkse ladderraadsel was een tijdrovende klus. Maar samen kregen we het steeds weer klaar.

Door het plotselinge sterven van mijn man is er een abrupt einde gekomen aan onze puzzelrubriek, want ik zie geen mogelijkheid om er alleen mee verder te gaan. Veel puzzelaars vroegen daar de laatste weken wel om, maar ik hoop op uw begrip.

Graag wil ik bedanken voor alle meeleven dat uit de kring van puzzelaars is gekomen na het sterven van mijn man. Er is door de jaren heen met velen van u een onzichtbare band ontstaan. Alle waardering, troost en bemoediging hebben me erg goed gedaan.

Een hartelijke groet,
M. Kerpel-van Asperen

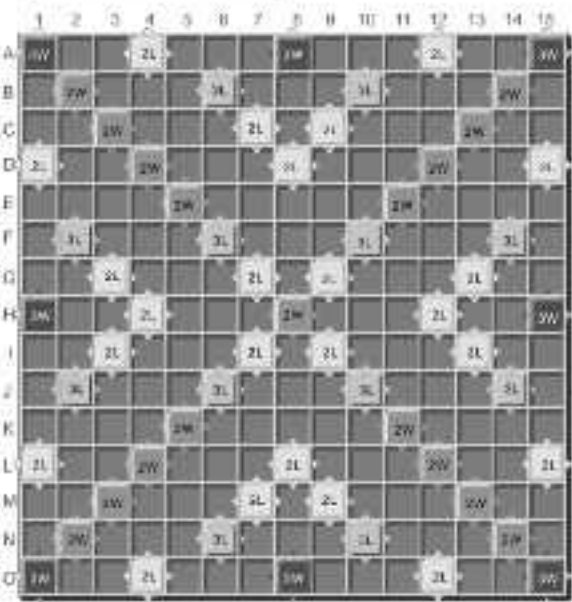
NIEUWE WEDSTRIJD

Aan de ladderwedstrijd op grond van het ladderraadsel dat de familie Kerpel maakte, is dus een einde gekomen. Het was een geliefde rubriek, die zorgde voor een sterke binding tussen lezers en krant en lezers onderling. De redactie denkt er over na of en hoe aan het puzzelen in de krant opnieuw een wedstrijd-element kan worden verbonden. In elk geval is gebleken dat het ondoenlijk is daarvoor gebruik te maken van standen en gegevens van de genoemde ladderwedstrijd. We hopen daarvoor op uw begrip.

De redactie

SCRABBLE

A₁ D₂ E₁ F₄ G₃ O₁ S₂

ZESDE ND-SCRABBLE, RONDE 1

We starten met een leeg bord en ADEFGOS op het plankje: het zesde ND-scrabblespel. In Vlaanderen blijkt in clubverband een soortgelijk spel te worden gespeeld, zo lees ik achter in de OSWL. En wel volgens de duplicatemetode. De deelnemers (het zullen er minder zijn dan bij het ND-spel) zitten in een zaal met elk een speelbord voor zich. En dan gaan er verschillen ontstaan, want in Vlaanderen moeten ze het met maximaal 3 minuten doen, terwijl u bijna een week de tijd hebt. Een tweede en derde verschil is dat de overgebleven letters telkens terug in het zakje gaan, en dat een uitgelegd blokje van drie zover van toepassing, vervangen wordt door een blokje van het plankje. In Nederland werd over het algemeen de één-ten-zellen methode gebruikt. Zo zullen er meer variaties bedacht of te bedenken zijn: simultaanscrabble, blindscrabble, correspondentiescrabble, snelscrabble. Begin dit jaar verscheen mijn boek: Chess. Een jeugddriller, zeg maar. Daarin speelt het schaken een rol: grote schaaktoernooien, aldus een oud plan, zouden oorlogvoering overbodig moeten maken. Ik had natuurlijk ook Scrabble kunnen nemen, maar ik moet er niet aan denken dat de discussies die wij alleen al in het Nederlandse taalgebied hebben, vermenigvuldigd zouden worden met het aantal talen die in de wereld geschreven worden. Er zou alleen maar oorlog van komen. Het boek is toch al erg dik... Aan u nu de spitsvondigheid om zulke discussies weer uit te lokken in dit zesde ND-scrabblespel.

ND-Scrabble spelregels

- Over het algemeen gelden dezelfde spelregels als bij het bordspel Scrabble
- Per ronde kan een deelnemer één woord insturen. Inzendingen met alternatieve oplossingen waarbij geen keus wordt aangegeven, krijgen geen punten.
- Bij de inzendingen dient vermeld te worden: uiteraard het gevonden woord, het rondenummer en de plaats waarop de eerste letter van het woord gelegd moet worden. Bijvoorbeeld: OLFANT, RONDE 7, HOR MS
- Goedgekeurd worden alleen die woorden die voorkomen in Scrabble Woordenlijst, tweede editie.
- Bij woorden van meer dan 8 letters (en de daarvan afgeleide vervoegingen, verbuigingen, meervouden en verkleiningen) geldt van Dale, Groot Woordenboek de Nederlandse taal, 13e druk als criterium.
- Bij grammaticale zaken zal Wolters' Algemeen Spraakkunst de doorslag geven.
- Algekeurd worden: schuttingwoorden en vloeken.
- In twijfelgevallen beslist de samensteller.

dat beantwoording ervan over het algemeen niet tot de mogelijkheden behoort.

- We gaan er van uit dat de deelnemers geen computerprogramma gebruiken om hun woord te vinden.
- Inzendingen dienen uiterlijk de vrijdag na de plaatsing van elke ronde binnen te zijn. Als u per e-mail instuurt, graag het woord zonder spaties noteren. Per e-mail: scrabble@walinga.org of per briefkaart (zonder envelop): Hamneke de Kievit-Walinga, Kadeneterkamp 42, 8014 CA ZWOLLE

door Kees de Heer

In het Harderbos heeft de storm van 18 januari jongstleden een enorme ravage aangericht. Pakweg zeventuizend bomen zijn omgewaaid, afgebroken of half ontworteld. Op sommige percelen ligt bijna alles plat. Maar vrijwel alle populieren leven nog wel en ze vormen gewoon nieuwe uitlopers, die zullen uitgroeien tot forse stammen. Age Boonstra van de Vereniging Natuurmonumenten is enthousiast over het resultaat. „De storm heeft ons flink geholpen; de natuurpotentie van het liggend bos is groot.”

**Foto's boven:
De boswachters van Natuurmonumenten
organiseren excursies in het Harderbos
om te laten zien dat een storm een
gevarieerd natuurbos oplevert.**

Iedere omgewaaide boom geeft variatie op microniveau; de wortelkluif zorgt voor een bult vlak naast een gat.

Op de stammen van omgewaaide populieren verschijnen nieuwe scheuten, die weer zullen uitgroeien tot forse stammen.

Age Boonstra toont een wilgenstam met honderden nieuwe scheuten.

Foto's onder:
In het Harderbos zijn tienduizenden populieren in rijtjes aangeplant.

Sinds de januaristorm hangen veel populieren scheef.

Op één van de bospercelen zijn vrijwel alle bomen omgewaaid.

In het Harderbos zijn zeventuizend bomen omgewaaid, afgekapd of scheefgezaakt.

FOTO'S KEES DE HEER

Liggend bos

Boswachter: 'Na deze storm zijn we klaar met het beheer'

Het gaat de beheerder van het Harderbos nu niet meer om de houtopbrengst. De omvangrijke populierenbossen langs het Veluwemeer bij Harderwijk dateren uit de periode 1968-1974 en ze zijn destijds wel degelijk aangeplant voor de houtproductie, maar met de komst van een nieuwe eigenaar in 1997 zijn de beheersdoelen flink aangepast. Het bos was vooral bedoeld voor houtteelt en recreatie. Het recreatief medegebruik is nog steeds vanzelfsprekend, maar tegenwoordig staan de belangen van de natuur overduidelijk voorop.

„Wij oogsten niet voor de houtproductie, wij kappen alleen hier en daar om meer variatie in het bos te brengen. We schamen ons niet voor de rijen populieren, maar het duurt lang voordat we ervan af zijn. De storm heeft ons daarbij flink geholpen, want de dynamiek in het bos is flink vergroot. Eigenlijk zijn we na deze storm klaar met het beheer. We laten alles liggen en kijken wat er gebeurt”, vertelt Ede Boonstra van de Vereniging Natuurmonumenten. De beheerder van het Harderbos benadrukt dat er wel een kapitaal op de grond ligt: „We moeten wat uitleggen aan het publiek. Elders worden zulke stammen meteen opgeruimd, maar wij laten hier twintigduizend kubieke meter hout liggen en daar zitten nogal wat klompen ottewel kranten in. We gaan excursies organiseren, eerst voor de pers en daarna voor de omwonenden, want we willen laten zien dat zo’n storm een bijzonder gevarieerd natuurbos oplevert.”

POPULIER IS EEN PIONIER DIE SNEL OMWAAIT

De Vereniging Natuurmonumenten deed in 1979 haar intrede in Flevoland. De vereniging had al wel leden in onze jongste provincie, maar nog geen bezittingen. Dat veranderde precies tien jaar geleden, toen de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders het beheer van de Oostvaardersplassen overgaf aan Staatsbosbeheer.

Deze verandering ging gepaard met de overdracht van enkele andere terreinen van Staatsbosbeheer aan Natuurmonumenten. Sindsdien zwaait onze grootste natuurbeschermingsorganisatie de scepter in het meest zuidelijke deel van Oostelijk Flevoland, zowel in het Harderbroek als in het eraanstaande Harderbos.

Het Harderbos omvat circa vierhonderd hectare, grotendeels beplant met populie-

ren. Age Boonstra typeert deze bomen als pioniers die relatief gemakkelijk omwaairen: „De populier is een snelle groeier, na dertig tot vijftigertig jaar kun je deze boom in principe oogsten. Bij de iep, es, eik en beuk duurt dat veel langer. Maar de populier wortelt ondiep, het wortelstelsel is vrij vlak. De hoge bomen vangen natuurlijk wel veel wind, maar hun wortelstelsel is daar niet op ingesteld. Bij een storm gaan juist populieren gemakkelijk om.“

Op 18 januari 2007 ging in het Harderbos maar liefst tien procent van de populieren tegen de vlakte. Age Boonstra schetst de ravage die de storm heeft veroorzaakt: „We hebben hier 's middags en 's avonds twee onweersbuien gehad, beide met een verschillende windrichting. De bomen liggen dus niet netjes evenwijdig aan elkaar, ze liggen kriskras door elkaar. Veel bomen zijn met wortelkluit en al omgegaan, maar een deel van de stammen is afgeknapt. Andere bomen hangen scheef, soms is hun val gebroken door een buurmaan die wel overeind bleef. Wij laten alles liggen en we laten alles hangen. Slechts bij wegen en paden, waar de veiligheid van passanten in het geding is, hebben we bomen weggehaald die dreigden te vallen. Op de wandelpaden zijn ongeveer veertig bomen terechtgekomen, zelfs die laten we bijna allemaal liggen, we hebben gewoon een van de wandelroutes flink aangepast.“

OMGEWAAIDE BOMEN OVERLEEFDEN DE STORM WEL

De januaristorm heeft een nieuw natuurype opgeleverd: liggend bos. Want negentig procent van de omgewaaide populieren heeft de stormramp wel degelijk overleefd. Op de stammen verschijnen nieuwe scheuten, die in pakweg twintig jaar tijd weer zullen uitgroeien tot forse stammen. Bij willen verschijnen zulke uitlopers in groten getale, maar ook bij populieren lukt dat op vrij grote schaal. Als deze scheuten ergens de grond raken, zullen ze daar ook nieuwe wortels gaan vormen. Als de nieuwe scheuten nergens de grond raken, blijven ze zich gewoon via de oude stam en via het oude wortelstelsel van water en voedingsstoffen voorzien. De wortels van populieren zijn vrij flexibel en zij kunnen zich na een val herstellen.

Age Boonstra benadrukt dat de storm op veel plekken meer variatie in het bos heeft gebracht: „Een stuk van ongeveer één hectare is geheel plat gegaan. Daar heeft de

NIEUWE KIEMPLEKKEN ROND DE WORTELKLUITEN

Boonstraa staat langdurig stil bij de forse wortelkluiken van enkele omgewaaiide populieren: „Omdat de helft van de wortelkluik omhoog gaat, krijg je variatie op microniveau. Je krijgt een bult vlak naast een gat. In zo'n wortelkluik kunnen ijsvogels en winterkoningen broeden. Allerlei kruiden krijgen gesckikte kiempelen. In veel diepe gaten staat nu water en van deze poelen kunnen onder meer libellen, kikkers en padden profiteren. Het hoogste verschil en de bijbehorende verschillen in het microklimaat werken nog tientallen jaren door.”

Zelfs de bevers profiteren van de grote voedselvoorraad die sinds de storm op de grond ligt. De dieren gaan in de omgevallen toppen van bomen eten. „De bevers zijn ontsnapt uit Natuurpark Lelystad, dat bijna vijftien kilometer verderop ligt. We hadden al een tijdje losse exemplaren, nu heeft een paar een burcht gebouwd, in het centrum van het bos. Ze gebruiken voor hun burcht niet alleen wilgenhout, maar ook takken van berk en populier. Het is praktisch om te zien hoe een bever met een stam in zijn bek door het kanaal zwemt, soms over een afstand van wel twee kilometer.”

Het Harderbos is vrij toegankelijk op wegen en paden. Vanaf de parkeerplaats aan de Karkietweg starten enkele gemarkeerde wandelroutes. Zowel de rode als de gele wandelroute voeren langs het gedeelte waar veel populieren zijn omgegaan.

redactie:
Sophia Gruze

Reageren?
Stuur je reacties
naar: Honk
Postbus 111,
3770 AC
Barneveld.
Mailen
kan ook:
Honk@nd.nl

Wonderen gebeuren nog steeds

Toen de Here Jezus met hemelvaart naar de hemel ging, beloofde Hij dat de Heilige Geest naar de aarde zou komen. Dat gebeurde op het pinksterfeest. Jasper van Duijn, Danielle van der Kooij en Ariel Blokland uit groep 8 van basisschool Anne de Vries in Sliedrecht vertellen wat de Heilige Geest voor hen betekent.

Danielle, Jasper en Ariël.

FOTO ANNE DE VRIESSCHOOL

Daniëlle: „Pinksteren is het feest dat de Heilige Geest naar de aarde kwam en in ons hart kwam wonen.”
Hoe merk je dat Gods Geest in je hart woont?
Daniëlle: „Hij troost je en laat je aan God denken.”
Voel je dat?
Daniëlle: „Je voelt het niet echt, maar je denkt eraan. Het is moeilijk uit te leggen.”
Wie is de Heilige Geest?
Ariël: „Hij hoort bij God. God is driedelig. Je hebt God, Jezus en de Heilige Geest.”
Hoe werkt hij?
Jasper: „Ik denk dat hij via de mensen werkt. Dat hij mensen laat zeggen dat God God is en dat hij voor alle mensen zorgt.”

Ariël: „Ik denk door de harten van mensen heen. Bijvoorbeeld dat je in je hart krijgt dat je iets moet vertellen aan de mensen.”
Wat betekent de Heilige Geest voor jou?
Jasper: „Hij troost me als ik het moeilijk heb en geeft me het gevoel dat God bij me is. Hij geeft me ook het gevoel om andere mensen te helpen en te troosten.”
Daniëlle: „Hij betekent veel voor me. Als hij er niet was, realiseerde ik me misschien niet dat God er is.”
Ariël: „Hij is mijn beschermer en mijn trooster. Dat voel ik in mijn hart.”
Heb je gezien dat de Geest werkte?
Jasper: „Ja, er zijn mensen genezen.”

Daniëlle: „Als je getroost wordt, voel je ook dat de Heilige Geest bij je is.”
Ariël: „Ik heb wel gezien dat mensen gingen huilen of flauwvielen door de Geest.”
Vind je Pinksteren een belangrijke feest?
Jasper: „Heel belangrijk omdat je zeker weet dat God bij ons is en niet weggaat.”
Hoe vertel je anderen over de Heilige Geest?
Jasper: „Je kunt het gewoon vertellen. Je kunt ze ook uitnodigen in je kerk of ze een bijbel geven. Ze kunnen het beste eerst de wonderen lezen. Wonderen gebeuren nog steeds. In onze buurt was een vrouw die niet meer kon lopen. Zij is naar evangelist Jan Zijlstra geweest. Ze is genezen omdat ze op God vertrouwde.”

Grappig in de pap

Wat is oranje en weet het niet zeker?
Antwoord: Een misschiënaasappel.

Wat is rood en niet voldoende?
Antwoord: Tamatig.

Wat is rood, maar niet helemaal?
Antwoord: Een aardbijn.

Frank Gunnink,Terschuur

Wat is groen en kan rollen?
Antwoord: Kermis de knikker.

Piet is aan het vissen. Kees vraagt:
„Bijten ze?”

Piet zegt: „Waarom denk je dat ik zo ver van de kant zit?”

Matthias Geuze (6), Amersfoort

Twee kleine kinderen zijn in gesprek: „Ik was vroeger al slim. Toen ik pas zes maanden oud was, kon ik al lopen als een Kievit.”
„Noem jij dat slim? Toen ik zo oud was, liet ik me dragen!”

Er komt een man bij de dumpgraaf en vraagt: „Hebben jullie ook camouflagepakken?” De man achter de balie zegt dat hij nog even moet kijken in het magazijn. Na een paar uur komt hij terug en zegt tegen de klant: „Sorry meneer, ik kan ze helaas niet vinden.”

Nathalie Hollar

Heb je ook een leuke mop? Mail hem naar honk@nd.nl of stuur hem op naar: Nederlands Dagblad, t.a.v. Honk, Postbus 111, 3770 AC Barneveld. Zet je adres erbij, dan krijg je een kaart thuis gestuurd.

Prijswinnaar

De oplossing van de puzzel van vorige week is 'mijnenvgeertje'. De puzzel was moeilijk en er zat ook nog een klein foutje in. Bij voorbeeld 3 (omschrijving bij de INS) stond nu: 'ABCDEF' (INS 0110100) word: 'ACDDFFG'. Dit had moeten zijn: 'ABCDEF' (INS 0110100) word: 'AABDDFG'. Toch is het veel kinderen gelukt de puzzel op te lossen. De prijzen gaan naar: Jan-Bert van Slochteren (9) uit Groningen, Jan Johan Titsing (12) uit Sauwerd, Tamara Guitj (8) uit Katwijk, Ellis Winters (12) uit Eefde en Mathilde Moes (8) uit Den Horn.

Vandaag vragen over de ontsnapte aap in Diergaarde Blijdorp aan Emma Boonstra uit groep 8 van Het Zwaluwenest in Amersfoort

„Ik vind olifanten heel mooi en leeuwen ook.”

Sommige mensen vinden dat dieren niet in een dierentuin thuishoren. Wat vind jij?
„Je kunt de dieren uit de dierentuin niet terug in het wild gooien. Ze kunnen niet meer voor zichzelf zorgen.”

Wist jij dat je een gorilla beter niet recht in zijn ogen kunt kijken?
„Nee, dat wist ik niet.”

In België waarschuwen ze met bordjes. Is dat een idee voor Nederland?

„Een bordje met 'pas op' is wel goed. Er moet zeker een bordje bij Bokito komen waarop staat dat je hem niet recht in zijn ogen moet kijken.”

Kun jij je voorstellen dat mensen heel vaak bij hetzelfde dier gaan kijken?
„Ja, dat kan ik me wel voorstellen. Misschien gaan ze gewoon kijken bij een dier dat ze heel mooi vinden of misschien denken ze echt dat ze vrienden kunnen worden met zo'n dier.”

Wat is jouw favoriete dier?

Had de ontsnapping voorkomen kunnen worden?
„Ik vind dat het niet had mogen gebeuren. Maar ze konden er ook niet veel aan doen. Een aap springt niet zomaar over water dat vier meter breed is.”

Wat moet de dierentuin doen?
„Ze moeten het water nog breder maken zodat hij er niet weer overheen springt.”

Waarom zou die aap losgebroken zijn?
„Die mevrouw die hij verwond heeft, kwam elke dag in de dierentuin. Misschien had hij die vrouw al eerder willen pakken en was hij daarom op haar gericht. Ik weet niet precies wat die mevrouw gedaan heeft, maar zo'n aap doet het niet zomaar.”

Tweelingen

De Amerikaanse eland Winyan kreeg vorige week een tweeling in Dierenpark Emmen. Beide elandjes zijn in de stal geboren en zullen daar ook nog een tijdje blijven. In het buitenvverblijf loopt al een tweeling. Deze twee elanden werden op 25 april geboren. Hun moeder heet Igmu. Igmu werd een jaar eerder, op 26 april 2006, ook al moeder van een tweeling.

FOTO DIERENPARK EMMEN/BOB DOOLAARD

FOTO ROZEMA

Louis Groeneveld (11) en Wouter Rozema (11) waren vorige week even echte sterren. Wouter had meegedaan aan een wedstrijd van kidsplanet.nl en won twee kaartjes voor de première van de Musical *Kuifje, De Zonnentempel*. Dinsdag was het zover. De vrienden mochten naar het Luxortheater in Rotterdam. Louis en Wouter moesten in gala naar Rotterdam komen en werden behandeld als vips. En na afloop moesten ze een verslagje schrijven voor kidsplanet.nl
Wouter en Louis zagen bekende Nederlanders. De schrijver van de musical, Seth Gaaikema, was er ook. „Maar die kenden we eigenlijk niet.” De musical vonden de jongens wel een beetje saai. „Veel te veel liedjes en er werd ook een keer gevloekt.”

OpReis

tekst en foto ervin kroese

Na veertig jaar reizen mogen de Israëlieten nu eindelijk in Kanaän gaan wonen. Ze beginnen met de verovering van het land. Jericho is de eerste stad die ze tegenkomen. Het is een hele sterke stad. De muren van Jericho zijn zo dik dat er zelfs huizen op staan. Zonder wonder is deze stad niet te veroveren.

Jericho

Wegwijzer

Gelukkig wil de Here dat wonder aan de Israëlieten geven. Hij laat Jozua een lange sliert van mensen maken. Voorop gaan de soldaten. Daarachter lopen de priesters met ramshoorns en de ark van God. Helemaal achteraan volgt de rest van het volk. De Here geeft de Israëlieten een vreemde opdracht mee. Ze moeten zes dagen achter elkaar één rondje rond de stad lopen. De soldaten op de muren van Jericho zullen vreemd opgekeken hebben. „Denkt dat rare volk ons op deze manier te kunnen verslaan?”
Op de zevende dag staan de Israëlieten heel vroeg op. Vandaag trekken ze namelijk maar liefst zeven keer rond de stad. En dan gebeurt het. De priesters blazen op de ramshoorns. De grond begint te trillen. De machtige muren van Jericho zakken in elkaar! God heeft de eerste grote stad aan de Israëlieten gegeven. De poorten naar het beloofde land liggen wijd open.

Veel mensen hebben moeite met de oorlog die de Here tegen Kanaän laat beginnen. Waar hebben de Kanaänieten dat aan verdiend? Nu is dat ook lastig te begrijpen. Toch vertelde God al aan Abram dat dit moment eens zou komen. Het is een straf. Je kunt er over lezen in Genesis 15 vers 12 tot 21. Het verhaal van Jericho lees je in Jozua 6.

Gevangenis

Rieno's vader zit in de gevangenis. Hij heeft geld gestolen van zijn baas. Op zijn oude school werd Rieno erom gepest. Daarom zijn hij en zijn moeder verhuisd.

Rieno woont nu in de buurt van zijn opa en oma. En hij gaat naar een christelijke school. Rieno vindt de Bijbelverhalen interessant. Van zijn nieuwe vriend Alexander mag hij een kinderbijbel lenen. Maar zijn moeder vindt dat niet goed. Zij wil niets over de Bijbel horen.

Rieno heeft het naar zijn zin in zijn nieuwe woonplaats. Totdat iemand erachter komt dat zijn vader in de gevangenis zit. Het pesten begint van voren af aan. Rieno denkt dat hij helemaal alleen is.

n.a.v. Je telt tóch mee, Rieno! leest, voel je hoe erg Rieno zijn vader mist. En ook hoe moeilijk hij het vindt om naar zijn vader toe te gaan en over hem te praten. In het boek lees je ook hoe belangrijk de Here God voor Rieno wordt.

Als je Je telt tóch mee, Rieno! leest, voel je hoe erg Rieno zijn vader mist. En ook hoe moeilijk hij het vindt om naar zijn vader toe te gaan en over hem te praten. In het boek lees je ook hoe belangrijk de Here God voor Rieno wordt.